سندنامه ۱۰
تیر ۱۴۰۰

آرشیو ملی ایران
(معاونت اسناد)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

قانون اساسی

متمم قانون اساسی مشروطه

اسناد حقوقی (۱)

مطبعه «پارسیان» طهران

پیش از تدوین قانون اساسی مشروطه، چند قانون اساسی پدید آمده‌اند که قانون اساسی مشروطه ادامه و مکمل آن‌هاست، نه نقطه آغاز قانون‌نویسی در تاریخ معاصر ایران. نخستین قانون حکومت ایران را میرزا ملکم‌خان در دوره ناصرالدین‌شاه قاجار نوشت و برای میرزا جعفرخان مشیرالدوله، رئیس شورای دولت فرستاد. قانون اساسی دوم با عنوان لایحه تشکیل دربار اعظم توسط میرزا حسین‌خان مشیرالدوله تقدیم شاه شد و با دستخط شاه رسمیت یافت. در اواخر دوره ناصرالدین‌شاه و پایان عصر سپهسالار و سال‌ها پس از تنظیم قانون اساسی دوم، سومین قانون اساسی تنظیم شد که در بند اول آن آمده بود: «بنای دولت ایران بر سلطنت مطلق، یعنی حکومت مقتدره مستقله است.» بند دیگر تصریح داشت: «چیزی که از روی صلاح عامه خلق و مصالح امور دولت نوشته شده و به امضای شاهنشاه می‌رسد و به اجرای آن حکم صریح می‌فرمایند، قانون است. این قواعد که در امور عامه نوشته می‌شود، باید متفق علیه یا مورد اکثریت آرای مجلس قانون باشد.» (قانون حکومت ایران، غلامحسین زرگری‌نژاد، مجله تاریخ (دانشگاه تهران)، بهار ۱۳۸۲، شماره ۴)

پس از انقلاب مشروطه، قانون اساسی ایران در ۸ دی‌ماه ۱۲۸۵ خورشیدی برابر ۱۴ ذیقعده ۱۳۲۴ قمری به امضای مظفرالدین‌شاه رسید که ۵۱ اصل داشت و بیشتر به طرز کار مجلس مربوط می‌شد و به همین دلیل در آغاز به «نظامنامه» مشهور شد. در متن این قانون ذکری از حقوق ملت و سایر ترتیبات مربوط به رابطه اختیارات حکومت و ملت نبود. مدتی بعد متنی با عنوان متمم قانون اساسی تهیه شد و از تصویب مجلس گذشت و محمدعلی‌شاه نیز آن را در ۱۴ مهر ۱۲۸۶ خورشیدی (۲۹ شعبان ۱۳۲۵ قمری) امضا کرد و رسمیت بخشید. متمم قانون اساسی در فصل کلیات پس از معرفی مذهب جعفری اثنی‌عشری به عنوان مذهب رسمی ایران، اعلام می‌کند که هیچ یک از قوانین ایران نباید مخالفتی با قواعد مقدس اسلام داشته باشند. تشخیص آن برعهده هیات پنج نفره‌ای از روحانیون و مراجع تقلید گذاشته شده بود. تعیین این هیات به این شکل بود که پس از اینکه روحانیون اسامی بیست نفر از علما را به مجلس شورای ملی معرفی کردند، پنج نفر از میان آن‌ها توسط نمایندگان مجلس مذکور به اتفاق آرا یا به قید قرعه انتخاب می‌شدند. نظر این پنج تن در این زمینه ملاک بود و آن‌ها حق داشتند قوانین مصوب را در صورتی که خلاف اسلام تشخیص دهند وتو کنند.

آرشیو ملی ایران (سازمان اسناد و کتابخانه ملی) ۱۴ مرداد ۱۳۹۴ از اصل سند متمم قانون اساسی مشروطه رونمایی کرد. سیروس پرهام، مؤسس و اولین رئیس سازمان اسناد ملی ایران درباره چگونگی کشف سند متمم قانون اساسی مشروطه گفته است: «متمم قانون اساسی، خود قانون اساسی و فرمان مشروطیت از بدو تشکیل دوره اول مجلس شورای ملی در یک صندوق نگهداری می‌شد که سه نفر کارپردازی که نمایندگان انتخاب می‌کردند، این صندوق را لاک و مهر کردند. در همان اوایل کار سازمان اسناد ملی یعنی حدود سال ۱۳۵۰ ما به دلایلی خواستیم متن اصلی فرمان مشروطیت را ببینیم و عکسبرداری کنیم. وقتی به آنجا رفتیم، صندوق که باز شد، معلوم شد چنین چیزی در صندوق نیست، نه فقط فرمان مشروطیت نیست، بلکه متمم قانون اساسی هم که خیلی مهم‌تر از خود قانون اساسی است و مربوط به حقوق ملت و وظایف دولت در قبال ملت است هم نیست. این سند در دست خاندان علی‌اکبر داور بوده که پس از مهاجرت به امریکا، سر از آرشیو یک کلکسیونر آمریکایی در پنسیلوانیا درآورده اما در نهایت در آرشیو دکتر مظاهر فرزند میرزا صادق ملقب به صدیق حضرت (مستشارالدوله بعدی) از وکلای مجلس اول یافت شد. او به ما گفت: پدر من در دوره اول مجلس که محمدعلی‌شاه مجلس را به توپ بست، وقتی از مجلس فرار می‌کند، می‌بیند که یک سرباز بختیاری یک گونی کاغذ روی دوشش است و دارد از مجلس بیرون می‌برد. به آن سرباز بختیاری می‌گوید که من این را پنج تومان از تو می‌خرم و می‌خرد و بعد چون متمم قانون اساسی داخل این گونی بوده، این را در بانک شاهنشاهی ایران و انگلیس امانت می‌گذارد. یک لفافه کرباسی بود که متمم قانون اساسی در ۱۶ صفحه و قطع بزرگ توی جلد آلبوم مانند چرمی سبز رنگ بود و روی آن لفافه کرباسی هم چند جا مهر سال ۱۹۰۶ میلادی که دوران بمباران مجلس بود، خورده بود. بعد از آن گفت که پدرم در تمام طول سلطنت رضاشاه چون او نسبت به قاجاریه بخل داشته، جرأت نکرده بود که این را رو کند ولی الان دم مرگش به من گفت که چنین سند مهمی هست و من رفتم از بانک شاهی این را گرفتم.»

این سند سرانجام در سال ۱۳۵۴، به قیمت ۱۹۰ هزار تومان خریداری و به آرشیو ملی ایران بازگشت و از آن سال تاکنون در آرشیو ملی نگهداری می‌شود. تصویر آن همراه با اصل و الحاقات قانون اساسی مشروطه، در سری نخست اسناد حقوقی ایران منتشر می‌شود.

نخست وزیر

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

قانون اساسی

بسم الله الرحمن الرحیم

آنکه مطابق فرمان معدلت بنیان همایونی مورخه ۱۴ جمادی الاخره ۱۳۲۴ ازبرای ترقی وسعادت ملک و ملت وتشیید مبانی دولت واجرای قوانین شرع حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه وآله امرتاسیس شورایملی فرمودیم وبنظر بدان اصل اصیل که هریک ازافراد اهالی مملکت درتصویب ونظارت اموعموم علی قدرمراتبهم محق وسهیمند تشخیص وتعیین اعضاء مجلس رابانتخاب ملت محول فرموده ایم اینک که مجلس شورایملی برطبق نیات مقدسه ماافتتاح شده است اصول ومواد نظامنامه اساسی شورایملی راکه مشتمل بوظایف وتکالیف مجلس مزبوروحدود وروابط آن نسبت بادارات دولتاست ازقرار اصول زیرمقرر میفرمائیم ٠

درتشکیل مجلس

اصل اول

مجلس شورایملی بموجب فرمان معدلت بنیان مورخه چهاردهم جمادی الاخره ۱۳۲۴ موسس ومقرراست ٠

اصل دوم

مجلس شورایملی نماینده قاطبه اهالی مملکت ایران است که درامورمعاشی وسیاسی وطن خود مشارکت دارند ٠

اصل سوم

مجلس شورایملی مرکب است ازاعضائی که درطهران وایالات انتخاب میشوند ومحل انعقاد آن درطهران است ٠

اصل چهارم

عده انتخاب شوندگان بموجب انتخابنامه علیحده ازبرای طهران وایالات فعلا یکصد وشصد ودونفرمعین شده است وبرحسب ضرورت عده مزبورتزاید یافت الی دویست نفر ٠

اصل پنجم

منتخبین ازبرای دوسال تمام انتخاب میشوند و ابتدای این مدت ازروزی است که منتخبین ولایات تماما در طهران حاضرخواهند شد پس ازانقضاء مدت دوسال باید نمایندگان مجددا انتخاب شوند ومردم مختارند هریک ازمنتخبین سابق راکه بخواهند وازآنها راضی باشند دوباره انتخاب کنند ٠

اصل ششم

منتخبین طهران لدی الحضورحق انعقاد مجلس رادارند ومشغول مباحثه ومذاکره میشوند رای ایشان درمدت غیبت منتخبین ولایات باکثریت مناط اعتبار واجراء است ٠

اصل هفتم

درموقع شروع بمذاکرات باید اقلادوثلث ازاعضاء مجلس حاضرباشند وهنگام تحصیل رای سه ربع ازاعضاء باید حاضربوده واکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش ازنصف حضار مجلس رای بدهند ٠

بتاریخ .... ماه ... ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

تفسیر اصل هفتم قانون اساسی

مصوب ۷ جمادی الاولی مطابق ۱۵ ثور ۱۳۲۹ قمری

ماده ۱ـ مراد از دو ثلث اعضاء مجلس و سه ربع که در اصل هفتم قانون اساسی مسطور است دو ثلث و سه ربع اعضاء حاضر در مرکز است در صورتیکه عده حاضرین در مرکز باندازه ای که قانوناً بتواند مجلس تشکیل شود .

ماده ۲ـ مراد از عبارت آخر ماده هفتم قانون اساسی اکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار مجلس رای بدهند این استکه رد یا قبول مطلب مطرح شده وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار به رد یا بقبول آن مطلب رای بدهند .

اصل هشتم

مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورایملی بر طبق نظامنامه داخلی مجلس بتشخیص خود مجلس است و پس از تعطیل تابستان باید مجلس از چهاردهم میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود .

اصل نهم

مجلس شورای ملی در مواقع تعطیل فوق العاده منعقد تواند شد .

اصل دهم

در موقع افتتاح مجلس خطابه ای بحضور همایونی عرض کرده بجواب خطابه از طرف قرین الشرف ملوکانه سرافراز و مباهی میشود .

اصل یازدهم

اعضاء مجلس بدواً که داخل مجلس میشوند باید بترتیب ذیل قسم خورده و قسمنامه را امضاء نمایند .

صورت قسم نامه

ما اشخاصی که در ذیل امضاء کرده ایم خداوند را بشهادت می طلبیم و بقرآن قسم یاد میکنیم مادام که حقوق مجلس و مجلسیان مطابق این نظامنامه محفوظ و مجری است تکالیفی را که بما رجوع شده است مهما امکن با کمال راستی و درستی و جد و جهد انجام بدهیم و نسبت باعلیحضرت شاهنشاه متبوع عادل مفخم خودمان صدیق و راستگو باشیم و به اساس سلطنت و حقوق ملت خیانت ننمائیم و هیچ منظوری نداشته باشیم جز فوائد و مصالح دولت و ملت ایران .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

اصل دوازدهم

بهیچ عنوان وبهیچ دستاویز کسی بدون اطلاع وتصویب مجلس شورایملی حق ندارد متعرض اعضای آن بشود اگر احیاناً یکی از اعضاء علناً مرتکب جنحه وجنایتی شود ودر حین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجرای سیاست درباره او با استحضار مجلس باشد .

اصل سیزدهم

مذاکرات مجلس شورایملی از برای آنکه نتیجه آنها بموقع اجرا گذارده شواند شد باید علنی باشد روزنامه نویس و تماشاچی مطابق نظامنامه داخلی مجلس حق حضور واستماع دارند بدون اینکه حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامه جات میتوانند بدون تحریف وتغییر معنی تا عامه ناس از مباحث مذاکره وتفصیل گزارشات مطلع شوند هر کس صلاح اندیشی در نظر داشته باشد در روزنامه عمومی برنگارد تا هیچ امری از امور در پرده وبر هیچکس مستور نماند لهذا عموم روزنامه جات مادامیکه مندرجات آنها مخل اصلی از اصول اساسیه دولت وملت نباشد مجاز ومختارند که مطالب مفید عام المنفعه را همچنان مذاکرات مجلس وصلاح اندیشی خلق را برآن مذاکرات بطبع رسانیده منتشر نمایند واگر کسی در روزنامه جات ومطبوعات برخلاف آنچه ذکر شده وباغراض شخصی چیزی طبع نمایند یا تهمت وافتراء بزنند قانوناً مورد استنطاق ومحاکمه ومجازات خواهد شد .

اصل چهاردهم

مجلس شورایملی بموجب نظامنامه علیحده موسوم به نظامنامه داخلی امور شخصی خود را از قبیل انتخاب رئیس ونواب ومنشیان وسایر اجزاء وترتیب مذاکرات وشعب وغیره منظم ومرتب خواهد کرد . در وظایف مجلس وحدود وحقوق آن .

اصل پانزدهم

مجلس شورایملی حق دارد در عموم مسائل آنچه را صلاح ملک وملت میداند پس از مذاکره ومداقه از روی راستی ودرستی عنوان کرده با رعایت اکثریت آراء در کمال امنیت واطمینان با تصویب مجلس سنا بتوسط شخص اول دولت بعرض برساند که بصحه همایونی موشح وبموقع اجراء گذارده شود .

اصل شانزدهم

کلیه قوانینی که برای تشیید مبانی دولت وسلطنت وانتظام امور مملکتی واساس وزارتخانه ها لازم است باید بتصویب مجلس شورایملی برسد .

اصل هفدهم

لوائح لازمه را در ایجاد قانونی یا تغییر وتکمیل ونسخ قوانین موجوده مجلس شورایملی در موقع لزوم حاضر مینماید که با تصویب مجلس سنا بصحه همایونی رسانده بموقع اجراء گذارده شود .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

- ۲ -

اصل هیجدهم

تسویه امور مالیه جرح و تعدیل بودجه تغییر در وضع مالیاتها ورد و قبول عوارض و فروعات همچنان ممیزی‌های جدیده که از طرف دولت اقدام خواهد شد بتصویب مجلس خواهند بود .

اصل نوزدهم

مجلس حق دارد برای اصلاح امور مالیاتی و تسهیل روابط حکومتی در تقسیم ایالات و ممالک ایران و تجدید حکومتها پس از تصویب مجلس سنا اجرای آرای مصوبه را از اولیای دولت بخواهد .

اصل بیستم

بودجه هریك از وزارتخانه ها باید در نیمه آخر هرسال از برای سال دیگر تمام شده پانزده روز قبل از عید نوروز حاضر باشد .

اصل بیست و یکم

هرگاه قوانین اساسی وزارتخانه ها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرره لازم شود با تصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت اعم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزرای مسئول اظهار شده باشد .

اصل بیست و دوم

موارد یکه قسمی از عایدات یا دارائی دولت و مملکت منتقل یا فروخته میشود یا تغییری در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا میکند بتصویب مجلس شورای ملی خواهد بود .

اصل بیست و سوم

بدون تصویب شورای ملی امتیاز تشکیل کمپانی و شرکتهای عمومی از هر قبیل و بهر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد .

اصل بیست و چهارم

بستن عهد نامه ها و مقاوله نامه ها اعطای امتیازات (انحصار) تجارتی وصنعتی و فلاحتی وغیره اعم از اینکه طرف داخله یا خارجه باشد باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد باستثنای عهد نامه هائیکه استتار آنها صلاح دولت و ملت باشد .

اصل بیست و پنجم

استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی خواهد شد .

اصل بیست و ششم

ساختن راههای آهن یا شوسه خواه بخرج دولت خواه بخرج شرکت و کمپانی اعم از داخله و خارجه منوط بتصویب مجلس شورای ملی است .

اصل بیست و هفتم

بتاریخ .... ماه ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

اصل بیست وهفتم

مجلس درهرجا نقصی در قوانین ویا مسامحه در اجرای آن ملاحظه کند بوزیر مسئول در آن کار اخطار خواهد کرد ووزیر مزبور باید توضیحات لازمه را بدهد .

اصل بیست وهشتم

هرگاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که بصحه همایونی رسیده اند باشتباهکاری احکام کتبی ککرکگا یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید ومستمسک مساهله وعدم مواظبت خود قرار دهد بحکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود .

اصل بیست ونهم

هروزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که بصحه همایونی رسیده است از عهده جواب برنیاید ومعلوم شود که نقض قانون وتخلف از حدود مقرره کرده است مجلس عزل اورا از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد وبعد از وضوح خیانت در محکمه عدلیه دیگر بخدمت دولتی منصوب نخواهد شد .

اصل سی ام

مجلس شورایملی حق دارد مستقیما " هروقت لازم بداند عریضه ای بتوسط هیئتی که مرکب از رئیس وشش نفر از اعضاء که طبقات ششگانه انتخاب کنند بعرض پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی راباید بتوسط وزیر دربار از حضور مبارک استیذان نمود .

اصل سی ویکم

وزراء حق دارند در اجلاسات مجلس شورایملی حاضرشده ودرجائیکه برای آنها مقررات نشسته مذاکرات مجلس رابشنوند واگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه نطق خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره ومداقه اموربدهند .

در اظهار مطالب بمجلس شورایملی

اصل سی ودوم

هرکس از افراد ناس میتواند عرضحال یا ایرادات یا شکایات خود راکتبا " بدفترخانه عرایض مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع بخود مجلس باشد جواب کافی باو خواهد داد و چنانچه مطلب راجع بیکی ازوزارتخانه ها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسیدگی نمایند وجواب مکفی بدهند .

اصل سی وسوم

قوانین جدیده که محل حاجت باشد دروزارتخانه های مسئول انشاء وتنقیح یافته بتوسط وزراء مسئول یا از طرف صدراعظم بمجلس شورایملی اظهار خواهد شد وپس از تصویب بصحه همایونی موشح گشته بموقع اجراءگذاشته .

نخست وزیر

-۵-

اصل سی و چهارم

رئیس مجلس میتواند برحسب لزوم شخصاً یا بخواهش ده نفر از اعضاء مجلس یا وزیری اجلاسی محرمانه بدون حضور روزنامه نویس و تماشاچی یا انجمنی محرمانه مرکب از عده منتخبی از اعضاء مجلس تشکیل بدهد که سایر اعضاء مجلس حق حضور در آن نداشته باشند لیکن نتیجه مذاکرات انجمن محرمانه وقتی مجری تواند شد که در مجلس محرمانه با حضور سه ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده با کثریت آراء قبول شود اگر مطلب در مذاکرات انجمن محرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت عنه خواهد ماند.

اصل سی و پنجم

اگر مجلس محرمانه بتقاضای رئیس مجلس بوده است حق دارد هر مقدار از مذاکرات را که صلاح بداند باطلاع عموم برساند لیکن اگر مجلس محرمانه بتقاضای وزیری بوده است افشای مذاکرات موقوف باجازه آن وزیر است.

اصل سی و ششم

هریک از وزراء میتواند مطلبی را که بمجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که باشد استرداد کند مگر اینکه اظهار ایشان بتقاضای مجلس بوده باشد در اینصورت استرداد مطلب موقوف بموافقت مجلس است.

اصل سی و هفتم

هرگاه لایحه وزیری در مجلس موقع قبول نیافت منضم بملاحظات مجلس عودت داده میشود وزیر مسئول پس از رد یا قبول ایرادات مجلس میتواند لایحه مزبور را دثانی بمجلس اظهار بدارد.

اصل سی و هشتم

اعضای مجلس شورای ملی باید رد یا قبول مطالب را صریح و واضح اظهار بدارند واحدی حق ندارد ایشانرا تحریص یا تهدید در دادن رای خود نماید اظهار رد وقبول اعضای مجلس باید بقسمی باشد که روزنامه نویس و تماشاچی هم بتوانند ادراک کنند یعنی باید آن اظهار بعلامات ظاهری باشد از قبیل اوراق کبود و سفید و امثال آن.

عنوان مطالب از طرف مجلس

اصل سی و نهم

هروقت مطلبی از طرف یکی از اعضاء مجلس عنوان شود فقط وقتی مطرح مذاکره خواهد شد که اقلاً پانزده نفر از اعضای مجلس آن مذاکره مطلب را تصویب نمایند در اینصورت آن عنوان کتباً برئیس مجلس تقدیم میشود رئیس مجلس حق دارد که آن لایحه را بدواً در انجمن تحقیق مطرح مداقه قرار بدهد.

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

- ۶ -

اصل چهلم

در موقع مذاکره و مداقه لایحه مذکوره در اصل سی و نهم چه در مجلس و چه در انجمن تحقیق اگر لایحه مزبور راجع بیکی از وزراء مسئول باشد مجلس باید بوزیر مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصاً و الا معاون او بمجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود سواد لایحه و منضمات آنرا باید قبل از وقت از ده روز الی یکماه باستثناء مطالب فوری از برای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معلوم باشد پس از مداقه مطلب با حضور وزیر مسئول در صورت تصویب مجلس باکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیر مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد.

اصل چهل و یکم

هرگاه وزیر مسئول در مطلب معنون از طرف مجلس بمصلحتی همراه نشد باید معاذیر خود را توجیه و مجلس را متقاعد کند.

اصل چهل و دویم

در هر امری که مجلس شورایملی از وزیر مسئولی توضیح بخواهد آن وزیر ناگزیر از جوابست و این جواب نباید بدون عذر موجه و بیرون از اندازه اقتضاء بعهده تاخیر بیفتد مگر مطالب محرمانه که مستور بودن آن در مدت معینی صلاح دولت و ملت باشد ولی بعد از انقضاء مدت معین وزیر مسئول مکلف است که همان مطلب را در مجلس ابراز نماید.

در شرایط تشکیل مجلس سنا

اصل چهل و سوم

مجلس دیگری بعنوان سنا مرکب از شصت نفر اعضاء تشکیل میابد که اجلاسات آن بعد از تشکیل مقارن اجلاسات مجلس شورایملی خواهد بود.

اصل چهل و چهارم

نظامنامه های مجلس سنا باید بتصویب مجلس شورایملی برسد.

اصل چهل و پنجم

اعضای این مجلس از اشخاص خبیر و بصیر و متدین محترم مملکت منتخب میشوند سی نفر از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایونی استقرار می یابند پانزده نفر از اهالی تهران پانزده نفر از اهالی ولایات و سی نفر از طرف ملت پانزده نفر بانتخاب اهالی طهران و پانزده نفر بانتخاب اهالی ولایات.

اصل چهل و ششم

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

— ۷ —

اصل چهل وششم

پس از انعقاد سنا تمام امور باید بتصویب هرد و مجلس باشد اگر آن امورد رسنا یا از طرف هیئت وزرا عنوان شده باشد باید اول د رمجلس سنا تنقیح وتصحیح شده باکثریت آراء قبول وبعد بتصویب مجلس شورایملی برسند ولی اموریکه د رمجلس شورایملی عنوان میشود برعکس از این مجلس بمجلس سنا خواهد رفت مگرامور مالیه که مخصوص بمجلس شورایملی خواهد بود وقرارد اد مجلس د رامورمذ کوربا طلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبور ملاحظات خود را بمجلس ملی اظهار نماید ولیکن مجلس ملی مختار است ملاحظات مجلس سنا را بعد ازمد اقعه لازمه قبول یارد نماید .

اصل چهل وهفتم

مادام که مجلس سنا منعقد نشده فقط امور بعد ازتصویب مجلس شورایملی بصحه همایونی موشح وبموقع اجراء گذارده خواهد شد .

اصل چهل وهشتم

اعلیحضرت همایون شاهنشاهی میتواند هریک ازمجلس شورایملی ومجلس سنا راجد اگانه ویا هرد ومجلس راد رآن واحد منحل نماید .

د رهرمورد که مجلسین یا یکی ازآنها بموجب فرمان همایونی منحل میگرد د باید د رهمان فرمان انحلال علت انحلال ذکرشده وامر بتجدید انتخابات نیزبشود .

انتخابات جدید د رظرف یکماه ازتاریخ صد ورفرمان شروع شده ومجلس یا مجلسین جدید د رظرف سه ماه ازتاریخ مزبور باید منعقد گرد د .

مجلس جدید که پس ازانحلال تشکیل میشود برای یک د وره جدید خواهد بود نه برای بقیه د وره مجلس منحل شده .

مجلس یا مجلسین جدید نمیتوانن مجدداً برای همان علت منحل نمود .

هرگاه د رمورد طرح یا لایحه قانونی که د ود فعه ازمجلسی بمجلس د یگررجوع شده است بین مجلس سنا و مجلس شورایملی توافق نظرحاصل نشود کمیسیون مختلفی مرکب ازاعضای مجلسین که بعدهٔ مساوی از طرف هریک ازمجلسین انتخاب میشود تشکیل ود رمورد اختلاف رسیدگی کرده گزارش خود را بمجلسین تقدیم مینماید . هرگاه مجلس سنا ومجلس شورایملی گزارشی راکه کمیسیون مختلط د اده است تصویب

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۸ ـ

نمودند قانون مزبور برای توشیح صحه ملوکانه ارسال میشود .

درصورتیکه مجلسین در گزارش کمیسیون مختلط نیز توافق نظر حاصل نکرده مورد اختلاف بعرض ملوکانه میرسد هرگاه اعلیحضرت همایونی شاهنشاهی نظر مجلس شورایملی را تصویب فرمودند امر باجـرا میدهند والا موضوع تا ششماه مسکوت مانده وعند الاقتضاء ممکن است بعد از انقضای این مدت بعنوان طرح یا لایحه جدیدی در یکی از مجلسین مطرح شود .

اصل ۴۸ وهریک از اصول دیگر قانون اساسی مورخ ۱۴ ذیقعده الحرام ۱۳۲۴ قمری ومتمم آن کـه مخالف مقررات این اقبیل است نسخ میشود .

اصل چهل ونهم

منتخبین جدید طهران باید بفاصلهٔ یک ماه ومنتخبین ولایات بفاصلهٔ سه ماه حاضر شوند وچون منتخبین دارالخلافه حاضر شدند مجلس افتتاح ومشغول کار خواهند شد لیکن در ماده متنازع فیها گفتگو نمیکننـد تا منتخبین ولایات برسند هرگاه مجلس جدید پس از حضور تمام اعضاء باکثریت تام همان رای سابق را امضاء کرد ذات مقدس همایونی آن رای مجلس شورایملی را تصویب فرموده امر باجراء میفرمایند .

اصل پنجاهـم

درهر دوره انتخابیه که عبارت از دو سال است یک نوبت بیشتر امر بتجدید منتخبین نخواهد شد .

اصل پنجاه ویکم

مقرر آنکه سلاطین اعقاب واخلاف ما حفظ این حدود واصول را که برای تشیید مبانی دولت وتاکید اساس سلطنت ونگهبانی دستگاه معدلت وآسایش ملت برقرار ومجری فرمودیم وظیفهٔ سلطنت خود دانسته در عهده شناسند .

هوالله تعالی

این قوانین اساسی مجلس شورایملی ومجلس سنا که حاوی پنجاه ویک اصل است صحیح است .

چهاردهم شهر ذی قعده ۱۳۲۴ محل صحه همایونی

امضاء ولیعهد وامضاء مشیرالدوله

بتاریخ .... ماه ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

متمم قانون اساسی

بسم الله الرحمن الرحیم

اصولی که برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذی القعده الحرام یکهزار و سیصد و بیست و چهار بصحه مرحوم مغفور شاهنشاه سعید مظفرالدینشاه قاجار نورالله مضجعه موشح شده اضافه میشود از قرار ذیل است •

کلیات

اصل اول – مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد •

اصل دوم – مجلس مقدس شورایملی که بتوجه و تائید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلد الله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه کثرالله امثالهم و عامه ملت ایران تاسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیرالانام صلی الله علیه و آله و سلم نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهده علمای اعلام ادام الله برکات وجودهم بوده و هست لهذا رسما مقرر است در هر عصری از اعصار هیئتی که کمتر از ۵ نفر نباشد از مجتهدین و فقهای متدینین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند باینطریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسامی بیست نفر از علماء که دارای صفات مذکوره باشند معرفی بمجلس شورایملی بنمایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر بمقتضای عصر اعضای مجلس شورایملی بالاتفاق یا بحکم قرعه تعیین نموده بسمت عضویت بشناسند تا موادیکه در مجلسین عنوان میشود بدقت مذاکره و غوررسی نموده هریک از آن مواد معنونه که مخالفت با قواعد مقدسه اسلام داشته باشد طرح ورد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رای این هیئت علماء در این باب مطاع و متبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت حجه عصر عجل الله فرجه تغییرپذیر نخواهد بود •

اصل سوم – حدود مملکت ایران و ایالات و ولایات و بلوکات آن تغییرپذیر نیست مگر بموجب قانون •

اصل چهارم – پایتخت ایران طهران است •

اصل پنجم – الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیر و خورشید است •

اصل ششم – جان و مال اتباع خارجه مقیمین خاک ایران مامون و محفوظ است مگر در مواردیکه قوانین مملکتی استثناء میکند •

بتاریخ .... ماه ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۰ ـ

اصل هفتم ـ اساس مشروطیت جزءً وکلاً تعطیل بردار نیست.

حقوق ملت ایـــران

اصل هشتم ـ اهالی مملکت ایران در مقابل قانون دولتی متساوی الحقوق خواهند بود.

اصل نهم ـ افراد مردم از حیث جان و مال ومسکن وشرف محفوظ ومصون از هرنوع تعرض هستند ومتعرض احدی نمیتوان شد مگربحکم وترتیبی که قوانین مملکت معین مینماید.

اصل دهم ـ غیرازمواقع ارتکاب جنحه وجنایات وتقصیرات عمده هیچکس را فوراً نمیتوان دستگیرنمود مگر بحکم کتبی رئیس محکمه عدلیه برطبق قانون ودرآن صورت نیزباید گناه مقصر فوراً یا منتهاد رظرف بیست و چهارساعت باواعلام واشعارشود.

اصل یازدهم ـ هیچکس رانمیتوان ازمحکمه ای که باید درباره اوحکم کند منصرف کرده مجبوراً بمحکمه دیگررجوع دهند.

اصل دوازدهم ـ حکم واجرای هیچ مجازاتی نمیشود مگر بموجب قانون.

اصل سیزدهم ـ منزل وخانه هرکس درحفظ وامانست درهیچ مسکنی قهراً نمیتوان داخل شد مگربحکم وترتیبی که قانون مقررنموده.

اصل چهاردهم ـ هیچیك ازایرانیان رانمیتوان نفی بلد یا منع ازاقامت درمحلی یامجبوربااقامت محـل معینی نمود مگر درمواردیکه قانون تصریح میکند.

اصل پانزدهم ـ هیچ مملکتی را ازتصرف صاحب ملك نمیتوان بیرون کرد مگربامجوزکلنگ شرعی وآن نیـز پس از تعیین وتأدیه قیمتعادله است.

اصل شانزدهم ـ ضبط املاك واموال مردم بعنوان مجازات وسیاست ممنوع استمگربحکم قانون.

اصل هفدهم ـ سلب تسلط مالکین ومتصرفین ازاملاك واموال متصرفه ایشان بهرعنوان که باشد ممنوعیت مگر بحکم قانون.

اصل هیجدهم ـ تحصیل وتعلیم علوم ومعارف وصنایع آزاد است مگرآنچه شرعاً ممنوع باشد.

اصل نوزدهم ـ تاسیس مدارس بمخارج دولتی وملی وتحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم ومعارف مقررشود وتمام مدارس ومکاتب باید درتحت ریاست عالیه ومراقبت وزارت علوم ومعارف باشد.

اصل بیستم ـ عامه مطبوعات غیرازکتب ضلال ومواد مضره بدین مبین آزاد ومیزی درآنها ممنوع اســت

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۱ ـ

ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشر دهنده یا نویسنده بر طبق قانون مطبوعات مجازات میشود اگر نویسنده معروف ومقیم ایران باشد ناشروطابع وموزع از تعرض مصون هستند .

اصل بیست ویکم ـ انجمنها واجتماعاتی که مولد فتنه دینی ودنیوی ومخل بنظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعین باخود اسلحه نباید داشته باشند وترتیباتی را قانون در اینخصوص مقرر میکند باید متابعت نمایند اجتماعات در شوارع ومیدانهای عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند .

اصل بیست ودویم ـ مراسلات پستی کلیه محفوظ واز ضبط کشف مصون است مگر در مواردیکه قانون استثناء میکند .

اصل بیست وسوم ـ افشا یاتوقیف مخابرات تلگرافی بدون اجازه صاحب تلگراف ممنوعست مگر در مواردیکه قانون معین میکند .

اصل بیست وچهارم ـ اتباع خارجه میتوانند قبول تبعیت ایران رابنمایند قبول وبقای آنها بر تبعیت وخلع آنها از تبعیت بموجب قانون جداگانه است .

اصل بیست وپنجم ـ تعرض بمامورین دیوانی در تقصیرات راجعه بمشاغل آنها محتاج بتحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه در اینباب باید بشود .

اصل بیست وششم ـ قوای مملکت ناشی از ملت است طریقه استعمال آن قوای را قانون اساسی تعیین مینماید .

اصل بیست وهفتم ـ قوای مملکت بسه شعبه تجزیه میشود .

اول ـ قوه مقننه که مخصوص است بوضع وتهذیب قوانین واین قوه ناشی میشود از اعلیحضرت شاهنشاهی ومجلس شورایملی ومجلس سنا وهریک ازاین سه منشاء حق انشاء قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است بعدم مخالفت باموازین شرعیه وتصویب مجلسین وتوشیح بصحه همایونی لکن وضع وتصویب قوانین راجعه بدخل وخرج مملکت از مختصات مجلس شورایملی است .

شرح وتفسیر قوانین از وظایف مختصه مجلس شورایملی است .

دویم ـ قوه قضائیه وحکمیه که عبارتست از تمیز حقوق واین قوه مخصوص است بمحاکم شرعیه در شرعیات و ـ بمحاکم عدلیه در عرفیات .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۲ ـ

سیم ـ قوه اجرائیه که مخصوص پادشاه است یعنی قوانین واحکام بتوسط وزراء ومامورین دولت بنام نامی اعلیحضرت همایونی اجراء میشود بترتیبی که قانون معین میکند .

اصل بیست وهشتم ـ قوای ثلاثه مزبوره همیشه ازیکدیگر ممتاز ومنفصل خواهد بود .

اصل بیست ونهم ـ منافع مخصوصه هرایالت وولایت وبلوك بتصویب انجمنهای ایالتی وولایتی بموجب قوانین مخصوصه آن مرتب وتسویه میشود .

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی ام ـ وکلای مجلس شورایملی ومجلس سنا ازطرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط ازطرف طبقات مردم یا ایالات وولایات وبلوکاتی که آنهارا انتخاب نموده اند .

اصل سی ویکم ـ یکنفر نمیتواند درزمان واحد عضویت هردو مجلس رادارا باشد .

اصل سی ودوم ـ چنانکه یکی ازوکلا درادارات دولتی موظفا" مستخدم بشود ازعضویت مجلس منفصل میشود ومجددا" عضویت او در مجلس موقوف باستعفای ازشغل دولتی وانتخاب ازطرف ملت خواهد بود .

اصل سی وسوم ـ هریك ازمجلسین حق تحقیق وتفحص درهرامری ازامور مملکتی دارند .

اصل سی وچهارم ـ مذاکرات مجلس سنا درمدت انفصال مجلس شورایملی بی نتیجه است .

حقوق سلطنت ایران

اصل سی وپنجم ـ سلطنت ودیعه ایست که بموجب الهی ازطرف ملت بشخص پادشاه مفوض شده .

اصل سی وششم ـ سلطنت مشروطه ایران ازطرف ملت بوسیله مجلس موسسان بشخص اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوی تفویض شده ودراعقاب ذکور ایشان نسلا" بعد نسل برقرار خواهد بود .

اصل سی وهفتم ـ ولایتعهد باپسر بزرگتر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل باشد خواهد بود درصورتیکه پادشاه اولاد ذکور نداشته باشد تعیین ولیعهد برحسب پیشنهاد شاه وتصویب مجلس شورایملی بعمل خواهد آمد مشروط برآنکه آن ولیعهد ازخانواده قاجار نباشد ولی درهرموقعیکه پسری برای پادشاه بوجود آید حقا ولایتعهد بااو خواهد بود .

اصل سی وهشتم ـ درموقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی میتواند شخصا" امور سلطنت رامتصدی شود که دارای بیست سال تمام شمسی باشد اگرباین سن نرسیده باشد نایب السلطنه ای ازغیرخانواده قاجاریه ازطرف مجلس شورایملی انتخاب خواهد شد .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۳ ـ

اصل سی ونهم ـ هیچ پادشاهی برتخت سلطنت نمیتواند جلوس کند مگراین که قبل ازتاجگذاری در مجلس شورایملی حاضرشود باحضوراعضای مجلس شورایملی ومجلس سنا وهیئت وزراء بقرارذیل قسم یاد نماید . من خداوند قادر متعال راگواه گرفته بکلام اله مجید وبانچه نزد خدا محترم است قسم یاد میکنم که تمام هم خود رامصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت وحقوق ملت رامحفوظ ومحروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران رانگهبان وبرطبق آن وقوانین مقرره سلطنت نمایم ودر ترویج مذهب جعفری اثنی عشری سعی وکوشش نمایم ودرتمام اعمال وافعال خداوند عزشانه راحاضروناظردانسته منظوری جزسعادت وعظمت دولت وملت ایران نداشته باشم وازخداوند مستعان درخدمت بترقی ایران توفیق میطلبم وازارواح طیبه اولیای اسلام استمداد میکنم .

اصل چهلم ـ همینطورشخصی که بنیابت سلطنت منتخب میشود نمیتواند متصدی این امرشود مگراینکه قسم مزبورفوق رایاد نموده باشد .

اصل چهل ویکم ـ درموقع رحلت پادشاه مجلس شورایملی ومجلس سنا لزوماً منعقد خواهد شد وانعقاد مجلسین زیاده ازده روزبعد ازفوت پادشاه نباید بتعویق بیفتد .

اصل چهل ودوم ـ هرگاه که دوره وکالت وکلای هردو یا یکی ازمجلسین درزمان حیوه پادشاه منقضی شده باشد وکلای جدید درموقع رحلت پادشاه هنوزمعین نشده باشند وکلای سابق حاضرومجلسین منعقد میشود .

اصل چهل وسوم ـ شخص پادشاه نمیتواند بدون تصویب ورضای مجلس شورایملی ومجلس سنا متصدی امورمملکت دیگری شود . ـ اصل چهل وچهارم ـ شخص پادشاه ازمسئولیت مبری استووزراء دولت درهرگونه امورمسئول مجلسین هستند . ـ اصل چهل وپنجم ـ کلیه قوانین ودستخط های پادشاه درامورمملکتی وقتی اجراء میشود که بامضای وزیرمسئول رسیده باشد ومسئول صحت مدلول آن فرمان ودستخط همان وزیراست .

اصل چهل وششم ـ عزل ونصب وزراء بموجب فرمان همایون پادشاه است .

اصل چهل وهفتم ـ اعطای درجات نظامی ونشان وامتیازات افتخاری بامراعات قانون مختص بپادشاه است .

اصل چهل وهشتم ـ انتخابات مامورین رئیسه دوائردولتی ازداخله وخارجه باتصویب وزیرمسئول ازحقوق پادشاه است مگردرمواقعی که قانون استثناء نموده باشد ولی تعیین سایرمامورین راجع بپادشاه نیست مگردرمواردیکه قانون تصریح میکند .

اصل چهل ونهم ـ صدورفرامین واحکام برای اجرای قوانین ازحقوق پادشاه است بدون این که هرگزاجرای آن قوانین راتعویق یاتوقیف نماید .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۴ ـ

اصل پنجاهم ـ فرمانفرمائی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است.

اصل پنجاه ویکم ـ اعلان جنگ وعقد صلح با پادشاه است.

اصل پنجاه ودوم ـ عهدنامه هائی که مطابق اصل بیست وچهارم قانون اساسی مورخه چهارده هم ذیقعده یک هزاروسیصد وبیست وچهار استتارآن ها لازم باشد بعد ازرفع محظورهمینکه منافع و امنیت مملکتی اقتضانمود باتوضیحات لازمه باید ازطرف پادشاه بمجلس شورایملی وسنا اظهارشود.

اصل پنجاه وسوم ـ فصول مخفیه هیچ عهدنامه مبطل فصول آشکارآن عهدنامه نخواهد بود.

اصل پنجاه وچهارم ـ پادشاه میتواند مجلس شورایملی ومجلس سنا رابطورفوق العاده امربانعقاد فرمایند.

اصل پنجاه وپنجم ـ ضرب سکه باموافقت قانون بنام پادشاه است.

اصل پنجاه وششم ـ مخارج ومصارف دستگاه سلطنتی باید قانوناً معین باشد.

اصل پنجاه وهفتم ـ اختیارات واقتدارات سلطنتی فقط همان است که درقوانین مشروطیت حاضره تصریح شده.

راجع بوزراء

اصل پنجاه وهشتم ـ هیچکس نمیتواند بمقام وزارت برسد مگرآنکه مسلمان وایرانی الاصل وتبعه ایران باشد.

اصل پنجاه ونهم ـ شاهزادگان طبقه اولی یعنی پسروبرادروعموی پادشاه عصرنمیتوانند بوزارت منتخب شوند.

اصل شصتم ـ وزراء مسئول مجلسین هستند ودرهر مورد که ازطرف یکی ازمجلسین احضارشوند باید حاضر گردند ونسبت باموری که محول بآنهاست حد ومسئولیت خود رامنظور دارند.

اصل شصت ویکم ـ وزراء علاوه براینکه بتنهائی مسئول مشاغل مختصه وزارت خود هستند بهیئت اتفاق نیزدرکلیات اموردرمقابل مجلسین مسئول وضامن اعمال یکدیگرند.

اصل شصت ودوم ـ عده وزراء رابرحسب اقتضاء قانون معین خواهد کرد.

اصل شصت وسوم ـ لقب وزارت افتخاری بکلی موقوف است.

اصل شصت وچهارم ـ وزراء نمیتوانند احکام شفاهی یاکتبی پادشاه رامستمسک قرارداده سلب مسئولیت ازخودشان بنمایند.

بتاریخ ... ماه ... ۱۳۴
شماره ...
پیوست ...

نخست وزیر

-۱۵-

اصل شصت وپنجم - مجلس شورایملی یا سنا میتوانند وزراء را در تحت مواخذه ومحاکمه درآورند .

اصل شصت وششم - مسئولیت وزراء وسیاستی راکه راجع بآنها میشود قانون معین خواهد نمود .

اصل شصت وهفتم - درصورتیکه مجلس شورایملی یا مجلس سنا باکثریت تامه عدم رضایت خود را از هیئت وزراء یا وزیری اظهار نمایند آن هیئت یا آن وزیر از مقام وزارت منعزل میشود .

اصل شصت وهشتم - وزراء موظفاً نمیتوانند خدمت دیگر از شغل خود شان درعهده گیرند .

اصل شصت ونهم - مجلس شورایملی یا مجلس سنا تقصیر وزراء را درمحضر دیوانخانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبوره باحضور تمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگر وقتیکه بموجب قانون اتهام واقامه دعوی از دائره ادارات دولتی مرجوعه بشخص وزیر خارج وراجع بخود وزیر باشد .

تنبیه - مادامیکه محکمه تمیز تشکیل نیافته است هیئتی منتخب از اعضاء مجلسین بعده متساوی نایب مناب محکمه تمیز خواهد شد .

اصل هفتادم - تعیین تقصیر ومجازات وارده بروزراء درموقعیکه مورد اتهام مجلس شورایملی یا مجلس سنا شوند ویا درامور ادارهٔ خود دچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط بقانون مخصوص خواهد بود .

اقتدارات محاکمات

اصل هفتاد ویکم - دیوان عدالت عظمی ومحاکم عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند وقضاوت درامور شرعیه باعدول مجتهدین جامع الشرایط است .

اصل هفتاد ودوم - منازعات راجعه بحقوق سیاسیه مربوط بمحاکم عدلیه است مگر درمواقعی که قانون استثناء نمایــــد .

اصل هفتاد وسوم - تعیین محاکم عرفیه منوط بحکم قانون است وکسی نمیتواند بهیچ اسم ورسم محکمه برخلاف مقررات قانون تشکیل نماید .

اصل هفتاد وچهارم - هیچ محکمه ممکن نیست منعقد گردد مگر بحکم قانون .

اصل هفتاد وپنجم - درتمام مملکت فقط یک دیوانخانه تمیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود آن هم درشهــــر پایتخت واین دیوانخانه تمیز درهیچ محاکمه ابتداء رسیدگی نمیکند مگر درمحاکماتی که راجع بوزراء باشد .

اصل هفتاد وششم - انعقاد کلیه محاکمات علنی است مگر آنکه علنی بودن آن مخل نظم یا منافی عصمت باشد دراینصورت لزوم اخفاء را محکمه اعلان مینماید .

بتاریخ ...... ماه ۱۳٤

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

- ٤٦ -

اصل هفتاد وهفتم - در ماده تقصیرات سیاسیه ومطبوعات چنانچه محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید باتفاق آراء جمیع اعضاء محکمه بشود .

اصل هفتاد وهشتم - احکام صادره ازمحاکم باید مدلل وموجه ومحتوی فصول قانونیه که برطبق آنها حکم صادر شده است بود وعلنا قرائت شود .

اصل هفتاد ونهم - در موارد تقصیرات سیاسیه ومطبوعات هیئت منصفین در محاکم حاضرخواهند بود .

اصل هشتادم - رؤسا واعضای محاکم عدلیه بترتیبیکه قانون عدلیه معین میکند منتخب وبموجب فرمان همایونی منصوب میشوند .

اصل هشتاد ویکم - هیچ حاکم محکمه عدلیه رانمیتوان ازشغل خود موقتاً یا دائماً بدون محاکمه وثبوت تقصیر تغییرداد مگرآنکه خودش استعفاء نماید .

اصل هشتاد ودوم - تبدیل ماموریت حاکم محکمه عدلیه ممکن نمیشود مگربرضای خود او .

اصل هشتاد وسوم - تعیین شخص مدعی عموم با تصویب حاکم شرع در عهده پادشاه است .

اصل هشتاد وچهارم - مقرری اعضای محاکم عدلیه بموجب قانون معین خواهد شد .

اصل هشتاد وپنجم - رؤسای محاکم عدلیه نمیتوانند قبول خدمات موظفه دولتی رابنمایند مگراینکه آن خدمت رامجاناً برعهده گیرند ومخالف قانون هم نباشد .

اصل هشتاد وششم - در هرکرسی ایالتی یك محکمه استیناف برای اموعدلیه مقررخواهد شد بترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است .

اصل هشتاد وهفتم - محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه در تمام مملکت تاسیس خواهد شد .

اصل هشتاد وهشتم - حکمیت منازعه در حدود ادارات ومشاغل دولتی بموجب مقررات قانون بمحکمه تمیز راجع است .

اصل هشتاد ونهم - دیوانخانه عدلیه ومحکمه ها وقتی احکام ونظامنامه های عمومی وایالتی وولایتی وبلدی را مجری خواهند داشت که آنها مطابق باقانون باشند .

در خصوص انجمنهای ایالتی وولایتی

اصل نودم - در تمام ممالك محروسه انجمنهای ایالتی وولایتی بموجب نظامنامه مخصوص مرتب میشود وقوانین اساسیه آن انجمن هاازاین قراراست .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۷ ـ

اصل نود و یکم ـ اعضای انجمنهای ایالتی و ولایتی بلاواسطه از طرف اهالی انتخاب میشوند مطابق نظامنامه های انجمنهای ایالتی و ولایتی.

اصل نود و دوم ـ انجمنهای ایالتی و ولایتی اختیار نظارت تامه در اصلاحات راجعه بمنافع عامه دارند با رعایت حدود قوانین مقرره.

اصل نود و سوم ـ صورت خرج و دخل ایالات و ولایات از هر قبیل بتوسط انجمنهای ایالتی و ولایتی طبع و نشر میشود.

در خصوص مالیه

اصل نود و چهارم ـ هیچ قسم مالیات برقرار نمیشود مگر بحکم قانون.

اصل نود و پنجم ـ مواردی که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود.

اصل نود و ششم ـ میزان مالیات را همه ساله مجلس شورایملی باکثریت تصویب و معین خواهد نمود.

اصل نود و هفتم ـ در مواد مالیاتی هیچ تفاوت و امتیازی فیمابین افراد ملت گذارده نخواهد شد.

اصل نود و هشتم ـ تخفیف و معافیت از مالیات منوط بقانون مخصوص است.

اصل نود و نهم ـ غیر از مواقعیکه قانوناً صراحتاً مستثنی میدارد بهیچ عنوان از اهالی چیزی مطالبه نمیشود مگر باسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی.

اصل صدم ـ هیچ مرسوم و انعامی بخزینه دولت حواله نمیشود مگر بموجب قانون.

اصل صد و یکم ـ اعضای دیوان محاسبات را مجلس شورایملی برای مدتی که بموجب قانون مقرر میشود تعیین خواهد نمود.

اصل صد و دوم ـ دیوان محاسبات مامور بمعاینه و تفکیک محاسبات اداره مالیه و تفریغ حساب کلیه محاسبین خزانه است و مخصوصاً مواظب است که هیچیک از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرره تجاوز ننموده تغییر و تبدیل نپذیرد و هر وجهی در محل خود بمصرف برسد و همچنین معاینه و تفکیک محاسبه مختلفه کلیه ادارات دولتی را نموده اوراق سند خرج محاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیه محاسبات مملکتی را باید بانضمام ملاحظات خود تسلیم مجلس شورایملی نماید.

اصل صد و سوم ـ ترتیب و تنظیم و اداره دیوان بموجب قانون است

قشون

اصل صد و چهارم ـ ترتیب گرفتن قشون را قانون معین مینماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب بموجب قانون است.

بتاریخ .... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۱۸ ـ

اصل صد وپنجم ـ مخارج نظامی هرساله ازطرف مجلس شورایملی تصویب میشود .

اصل صد وششم ـ هیچ قشون نظامی خارجه بخدمت دولت قبول نمیشود ودرنقطه ای ازنقاط مملکت نمیتواند اقامت ویاعبورکند مگربموجب قانون .

اصل صد وهفتم ـ حقوق ومناصب وشئونات اهل نظام سلب نمیشود مگربموجب قانون .

سواد دستخط مبارک همایونی

بسمه تبارک وتعالی

متمم نظامنامه اساسی ملاحظه شد تماماً صحیح است وشخص همایون ما انشاءاله حافظ وناظر کلیه آن خواهیم بود اعقاب واولاد ماهم انشاءاله مقوی این اصول واساس مقدس خواهند شد .

۲۹ شعبان توی ئیل ۱۳۲۵ درقصرسلطنتی طهران .

نخست وزیر

بتاریخ ..... ماه ۱۳۴

شماره ....

پیوست ....

ـ ۱۹ ـ

اصل الحاقی به متمم قانون اساسی ـ بسم اله الرحمن الرحیم

در هر موقعی که مجلس شورایملی و مجلس سنا هریک جداگانه خواه مستقلا خواه نظر پیشنهاد دولت لزوم تجدید نظر در یک یا چند اصل معین از قانون اساسی یا متمم آنرا با کثریت دو ثلث کلیه اعضاء خود تصویب نمایند و اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نیز نظر مجلسین را تائید فرمایند فرمان همایونی برای تشکیل مجلس مؤسسان و انتخابات اعضاء آن صادر میشود .

مجلس مؤسسان مرکب خواهد بود از عده ای که مساوی باشد با مجموع عده قانونی اعضاء مجلس شورایملی و مجلس سنا . انتخابات مجلس موسسان طبق قانونیکه بتصویب مجلسین خواهد رسید بعمل خواهد آمد اختیارات مجلس مزبور محدود خواهد بود به تجدید نظر در همان اصل یا اصول بخصوصی که مورد رای مجلسین و تائید اعلیحضرت همایون شاهنشاهی بوده است تصمیمات مجلس موسسان باکثریت دو ثلث آراء کلیه اتخاذ و پس از موافقت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی معتبر و مجری خواهد بود .

این اصل شامل هیچیک از اصول قانون اساسی و متمم آن که مربوط بدین مقدس اسلام و مذهب رسمی کشور (طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه) و یا مربوط بسلطنت مشروطه ایران استمیگردد و اصول مزبور الی الابد غیر قابل تغییر است .

در مورد اصول چهارم و پنج و ششم و هفت قانون اساسی و تفسیر مربوط به اصل ۷ و همچنین در اصل هشت قانون اساسی و اصل چهل و نه متمم آن با توجه بسابقه و قوانینی که نسبت به بعضی از این اصول وضع شده است یکبار مجلس شورایملی و مجلس سنا که پس از تصویب این اصل منعقد خواهند شد بلافاصله پس از رسمیت یافتن مجلسین در اصول مزبور تجدید نظر خواهند نمود و برای این منظور مجلس واحدی تحت ریاست رئیس مجلس سنا تشکیل داده و اصلاحات لازم را باکثریت دو ثلث آراء کلیه اعضاء مجلسین بعمل خواهد آورد تا پس از آنکه از طرف اعلیحضرت همایون شاهنشاهی تائید گردید بصحه ملوکانه موشح شده معتبر و مجری خواهد بود .

اصل ۴۸

پادشاه میتواند هریک از مجلسین شورایملی و مجلس سنا را جداگانه و یا هر دو مجلس را در آن واحد منحل نماید در هر مورد که مجلسین یا یکی از آنها بموجب فرمان همایون منحل میگردد باید در همان فرمان انحلال علت انحلال ذکر شده و امر به تجدید انتخابات نیز بشود .

بتاریخ .... ماه ۱۳۴
شماره ....
پیوست ....

نخست وزیر

ـ ۲۰ ـ

انتخابات جدید باید درظرف یکماه ازتاریخ صدورفرمان شروع شده ومجلس یا مجلسین جدید درظرف سه ماه ازتاریخ مزبورمنعقد گردد .

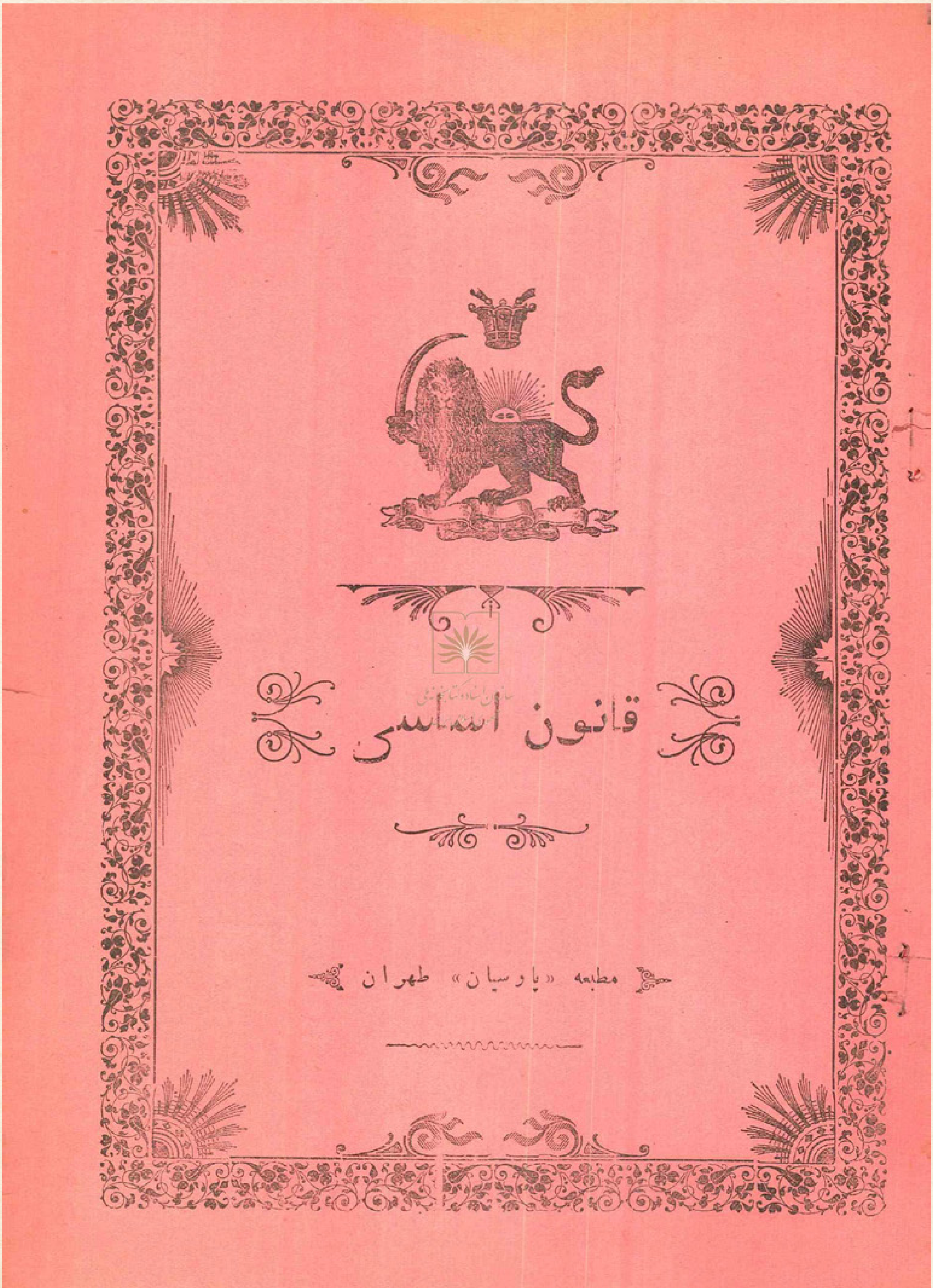
مجلس جدید که پس ازانحلال تشکیل میشود برای یک دوره جدید خواهد بود نه برای بقیه دوره مجلس منحل شده مجلس یا مجلسین جدید را نمیتوان مجدداً برای همان علت منحل نمود .

هرگاه درمورد طرح یا لایحه قانونی که دودفعه ازمجلسی به مجلس دیگررجوع شده است بین مجلس سنا ومجلس شورایملی توافق نظرحاصل نشود کمیسیون مختلطی مرکب ازاعضای مجلسین که بعده مساوی از ـ طرف هریک ازمجلسین انتخاب میشود تشکیل ودرمورد اختلاف رسیدگی کرده گزارش خود را به مجلسین تقدیم مینماید هرگاه مجلس سنا ومجلس شورایملی گزارش را که کمیسیون مختلط داده است تصویب نمودنـــد قانون مزبوربرای توشیح بصحه ملوکانه ارسال میشود .

درصورتیکه مجلسین درگزارش کمیسیون مختلط نیزتوافق نظرحاصل نکردند مورد اختلاف بعرض ملوکانـــه برسد هرگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نظرمجلس شورایملی را تصویب فرمودند امربا جرا میدهنـــد والا موضوع تاشش ماه مسکوت مانده وعند الاقتضاء ممکن است بعد ازانقضاء این مدت بعنوان طرح یا لایحـــه جدید دریکی ازمجلسین مطرح شود .

اصل ۴۸ وهریک ازاصول دیگر قانون اساسی مورخ ۱۴ ذیقعده الحرام ۱۳۲۴ قمری ومتمم آن کـــــه مخالف مقررات این اصل است نسخ میشود .

مخبرکمسیون مطالعه مجلس موسسان ـ امان اله اردلان

قانون اساسی

مطبعه «پارسیان» طهران

﴾ بسم الله الرحمن الرحیم ﴿

اصولی که برای تکمیل قوانین اساسیهٔ مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذالقعدة الحرام یکهزار و سیصد و بیست و چهار بصحه مرحوم مغفور شاهنشاه سعید مظفر الدین شاه قاجار نورالله مضجعه موشح شده اضافه میشود از قرار ذیل است *

﴾ کلیات ﴿

اصل اول   مذهب رسمی ایران اسلام وطریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد *

اصل دوم   مجلس مقدس شورای ملی که بتوجه و تایید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلدالله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه کثرالله امثالهم و عامه ملت ایران تأسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسهٔ اسلام و قوانین موضوعهٔ حضرت خیر الانام صلی الله علیه واله و سلم نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهدهٔ علمای اعلام ادام الله برکات وجودهم بوده و هست لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار هیئتی که کمتر از پنج نفر نباشد از مجتهدین وفقهای متدینین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند باین طریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسامی بیست نفر از علما که دارای صفات مذکوره باشند معرفی بمجلس شورای ملی بنمایند پنج نفر ازانها را یا بیشتر بمقتضای عصر اعضأ مجلس شورای ملی بالاتفاق یا بحکم قرعه تعیین نموده بسمت عضویت بشناسند تا موادیکه در مجلسین عنوان میشود بدقت مذاکره وغور رسی نموده هر یك از آن مواد معنونه که مخالفت با قواعد مقدسه اسلام داشته باشد طرح ورد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رای این هیئت علما درین باب مطاع و متبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت حجة عصر عجل الله فرجه تغییر پذیر نخواهد بود *

اصل سیم حدود مملکت ایران وایالات و بلوکات آن تغییر پذیر نیست مگر بموجب قانون *

اصل چهارم پای تخت ایران طهران است *

اصل پنجم الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیرخورشید است *

اصل ششم جان ومال اتباع خارجه مقیمین خاك ایران مأمون و محفوظ است مگر در مواردیکه قوانین مملکتی استثنا میکند *

اصل هفتم اساس مشروطیت جز وکلا تعطیل بردار نیست *

—*﴿ حقوق ملت ایران ﴾*—

اصل هشتم اهالی مملکت ایرن در مقابل قانون دولتی متساوی‌الحقوق خواهند بود *

اصل نهم افراد مردم از حیث جان و مال و مسکن و شرف محفوظ ومصون از هر نوع تعرض هستند و متعرض احدی نمیتوان شد مگر بحکم وترتیبی که قوانین مملکت معین مینماید *

اصل دهم غیر از مواقع ارتکاب جنحه و جنایات و تقصیرات عمده هیچ کس را نمیتوان فوراً دستگیر نمود مگر بحکم کتبی رئیس محکمه عدلیه بر طبق قانون و در آنصورت نیز باید گناه مقصر فوراً یا منتهی در ظرف بیست و چهار ساعت باو اعلام و اشعار شود *

اصل یازدهم هیچکس را نمیتوان از محکمه که باید در باره او حکم کند منصرف کرده مجبوراً بمحکمه دیگر رجوع دهند *

اصل دوازدهم حکم واجرای هیچ مجازاتی نمیشود مگر بموجب قانون

اصل سیزدهم منزل و خانه هرکس درحفظ و امان است در هیچ مسکنی قهراً نمیتوان داخل شد مگر بحکم وترتیبی که قانون مقرر نموده

اصل چهاردهم هیچیك از ایرانیان را نمیتوان نفی بلد یامنع از اقامت درمحلی یا مجبور باقامت محل معینی نمود مگر در مواردی که قانون تصریح میکند

اصل پانزدهم هیچ ملکی را از تصرف صاحب ملك نمیتوان بیرون کرد مگر بامجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین وتادیه قیمت عادله است *

اصل شانزدهم ضبط املاك واموال مردم بعنوان مجازات و سیاست ممنوع است مگر بحکم قانون *

اصل هفدهم سلب تسلط مالکین ومتصرفین از املاك و اموال متصرفه ایشان بهر

عنوان که باشد ممنوع است مگر بحکم قانون *

اصل هجدهم تحصیل وتعلیم علوم و معارف وصنایع آزاد است مگر آنچه شرعاً ممنوع باشد *

اصل نوزدهم تأسیس مدارس بمخارج دولتی وملتی وتحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس ومکاتب باید در تحت ریاست عالیه و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد *

اصل بیستم عامه مطبوعات غیرازکتب ضلال و مواد مضره بدین مبین آزاد و ممیزی در آنها ممنوع است ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشر دهنده یانویسنده بر طبق قانون مطبوعات مجازات میشود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر وطابع وموزع از تعرض مصون هستند *

اصل بیست ویکم انجمنها و اجتماعاتیکه مولد فتنه دینی ودنیوی و مخل بنظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعین با خود اسلحه نباید داشته باشند و ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر میکند باید متابعت نمایند اجتماعات در شوارع و میدانهای عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند *

اصل بیست ودویم مراسلات پستی کلیتاً محفوظ و از ضبط وکشف مصون است مگر در مواردیکه قانون استثنا میکند *

اصل بیست وسیم افشا یاتوقیف مخابرات تلگرافی بدون اجازهٔ صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردیکه قانون معین میکند *

اصل بیست و چهارم اتباع خارجه میتوانند قبول تبعیت ایران را بنمایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلع آنها از تبعیت بموجب قانون جداگانه است *

اصل بیست و پنجم تعرض بمامورین دیوانی در تقصیرات راجعه بمشاغل آنها محتاج بتحصیل اجازه نیست مگر در حق وزرا که رعایت قوانین مخصوصه در اینباب باید بشود *

قوای مملکت

اصل بیست و ششم قوای مملکت ناشی از ملت است طریقهٔ استعمال آن قوی را قانون اساسی معین مینماید *

اصل بیست و هفتم قوای مملکت بسه شعبه تجزیه میشود *

اول قوهٔ مقننه که مخصوص است بوضع وتهذیب قوانین واین قوه ناشی میشود از اعلیحضرت شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هر یك از ین سه منشأ حق انشأ قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است بعدم مخالفت با موازین شرعیه و تصویب مجلسین و توشیح بصحهٔ همایونی لکن وضع و تصویب قوانین راجعه بدخل وخرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است *

شرح و تفسیر قوانین از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است *

دویم قوهٔ قضائیه و حکمیه که عبارت است از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است به محاکم شرعیهٔ در شرعیات و به محاکم عدلیه در عرفیات *

سیم قوهٔ اجرائیه که مخصوص پادشاهاست یعنی قوانین و احکام بتوسط وزرأ و مأمورین دولت بنام نامی اعلیحضرت همایونی ا را میشود بترتیبی که قانون معین میکند *

اصل بیست و هشتم قوای ثلثهٔ مزبوره همیشه از یکدیگر ممتاز و منفصل خواهد بود

اصل بیست و نهم منافع مخصوصهٔ هر ایالت و ولایت و بلوك بتصویب انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب قوانین مخصوصه آن مرتب و تسویه می‌شود *

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی‌ام وکلای مجلس شورای ملی ومجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط از طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوکاتی که آنها را انتخاب نموده اند

اصل سی و یکم یك نفر نمیتواند در زمان واحد عضویت هردو مجلس را دارا باشد

اصل سی و دویم چنانچه یکی از وکلا در ادارات دولتی موظفاً مستخدم بشود از عضویت مجلس منفصل میشود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوف باستعفای از شغل دولتی و انتخاب از طرف ملت خواهد بود *

اصل سی و سیم هر یك از مجلسین حق تحقیق و تفحص در هر امری از امور مملکتی دارند *

اصل سی و چهارم مذاکرات مجلس سنا در مدت انفصال مجلس شورای ملی بی نتیجه است *

حقوق سلطنت ایران

اصل سی و پنجم سلطنت ودیعه ایست که بموهبت الهی از طرف ملت بشخص پادشاه

مفوض شده *

اصل سی و ششم سلطنت مشروطه ایران در شخص اعلیحضرت شاهنشاهی السلطان محمد علی شاه قاجار ادام الله سلطنته و اعقاب ایشان نسلا بعد نسل بر قرار خواهد بود *

اصل سی و هفتم ولایت عهد در صورت تعدد اولاد به پسر اکبر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل و شاهزاده باشد میرسد و در صورتی که برای پادشاه اولاد ذکور نباشد اگر خاندان سلطنت بارعایت الاقرب فالاقرب برتبهٔ ولایت عهد نایل میشود و هرگاه در صورت مفروضهٔ فوق اولاد ذکوری برای پادشاه بوجود آید حقاً ولایت عهد باو خواهد رسید *

اصل سی و هشتم در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی میتواند شخصاً امور سلطنت را متصدی شود که سن او بهیجده سال بالغ باشد چنانچه باین سن نرسیده باشد با تصویب هیئت مجتمعه مجلس شورای ملی و مجلس سنا نایب السلطنهٔ برای او انتخاب خواهد شد تا هیجده سالگی را بالغ شود *

اصل سی و نهم هیچ پادشاهی بر تخت سلطنت نمیتواند جلوس کند مگر اینکه قبل از تاجگذاری در مجلس شورای ملی حاضر شود باحضور اعضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیئت وزراء بقرار ذیل قسم یاد نماید

من خداوند قادر متعال گواه گرفته بکلام الله مجید و بانچه نزد خدا محترم است قسم یاد میکنم تمام همّ خود را مصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و محروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران را نگهبان و بر طبق آن و قوانین مقرره سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اثنی عشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند عز شأنه را حاضر و ناظر دانسته منظوری جز سعادت و عظمت دولت و ملت ایران نداشته باشم و از خداوند مستعان در خدمت بترقی ایران توفیق میطلبم و از ارواح طیبهٔ اولیای اسلام استمداد میکنم

اصل چهلم همینطور شخصی که بنیابت سلطنت منتخب میشود نمی تواند متصدی این امر شود مگر اینکه قسم مزبور فوق را یاد نموده باشد

اصل چهل و یکم در موقع رحلت پادشاه مجلس شورای ملی و مجلس سنا لزوماً منعقد خواهد شد و انعقاد مجلسین زیاده از ده روز بعد از فوت پادشاه نباید بتعویق بیفتد *

اصل چهل و دویم هر گاه دوره وکالت وکلای هر دو یا یکی از مجلسین در زمان حیوة پادشاه منقضی شده باشد و وکلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد میشود

اصل چهل و سیم شخص پادشاه نمی تواند بدون تصویب ورضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا متصدی امور مملکت دیگری شود *

اصل چهل و چهارم شخص پادشاه از مسئولیت مبری است وزرا دولت درهر گونه امور مسئول مجلسین هستند *

اصل چهل و پنجم کلیه قوانین و دستخطهای پادشاه در امور مملکتی وقتی اجرا میشود که بامضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول آن فرمان و دستخط همان وزیر است *

اصل چهل و ششم عزل و نصب وزرا بموجب فرمان همایون پادشاه است *

اصل چهل و هفتم اعطای درجات نظامی و نشان و امتیازات افتخاری با مراعات قانون مختص شخص پادشاه است *

اصل چهل و هشتم انتخاب مأمورین رئیسهٔ دوائر دولتی از داخله و خارجه با تصویب وزیر مسئول از حقوق پادشاه است مگر در مواقعیکه قانون استثنا نموده باشد ولی تعیین سایر مأمورین راجع بپادشاه نیست مگر در مواردیکه قانون تصریح می کند *

اصل چهل و نهم صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون اینکه هرگز اجرای آن قوانین را تعویق یا توقیف نماید *

اصل پنجاهم فرمانفرمائی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است *

اصل پنجاه و یکم اعلان جنگ وعقد صلح با پادشاه است *

اصل پنجاه و دویم عهد نامه هائیکه مطابق اصل بیست و چهارم قانون اساسی مورخه چهاردهم ذیقعده یکهزارو سیصد و بیست و چهار استتار آنها لازم باشد بعد از رفع محظور همینکه منافع و امنیت مملکتی اقتضا نمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه بمجلس شورای ملی وسنا اظهار شود *

اصل پنجاه و سیم فصول مخفیه هیچ عهد نامه مبطل فصول آشکار آن عهد نامه نخواهد

بود *

اصل پنجاه و چهارم پادشاه میتواند مجلس شورای ملی ومجلس سنارا بطور فوق‌العاده امر بانعقاد فرمایند *

اصل پنجاه پنجم ضرب سکه با موافقت قانون بنام پادشاه است *

اصل پنجاه ششم مخارج ومصارف دستگاه سلطنتی باید قانوناً معین باشد *

اصل پنجاه هفتم اختیارات واقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضره تصریح شده *

« راجع بوزرا »

اصل پنجاه و هشتم هیچکس نمیتواند بمقام وزارت برسد مگر آنکه مسلمان وایرانی الاصل وتبعه ایران باشد *

اصل پنجاه نهم شاهزادگان طبقه اولی یعنی پسر وبرادر وعموی پادشاه عصر نمیتوانند بوزارت منتخب شوند

اصل شصتم وزرا مسئول مجلسین هستند ودر هر مورد که از طرف یکی از مجلسین احضار شوند باید حاضر گردند ونسبت باموریکه محول بآنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند *

اصل شصت و یکم وزرا علاوه بر اینکه بتنهائی مسئول مشاغل مختصهٔ وزارت خود هستند بهیئت اتفاق نیز درکلیات امور در مقابل مجلسین مسئول وضامن اعمال یکدیگرند *

اصل شصت و دویم عدهٔ وزرا وابر حسب اقتضا قانون معین خواهد کرد *

اصل شصت وسیم لقب وزارت افتخاری بکلی موقوف است *

اصل شصت و چهارم وزرا نمیتوانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسئولیت از خودشان نمایند *

اصل شصت و پنجم مجلس شورای ملی یا سنا می توانند وزرا را در تحت مؤاخذه و محاکمه در آورند *

اصل شصت و ششم مسئولیت وزرا و سیاستی را که راجع بآنها میشود قانون معین خواهد نمود »

اصل شصت و هفتم در صورتیکه مجلس شورای ملی یا مجلس سنا باکثریت تامه عدم رضایت

خود را اا هیئت وزرا یا وزیری اظهار نماید آن هیئت یا آن وزیر از مقام وزارت منعزل میشود

اصل شصت و هشتم وزرا موظفاً نمی‌توانند خدمت دیگر غیر از شغل خودشان درعهده گیرند

اصل شصت و نهم مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تقصیر وزرا را در محضر دیوانخانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبوره با حضور تمام اعضا مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگر وقتیکه بموجب قانون اتهام واقمهٔ دعوی از دائره ادارات دولتی مرجوعه بشخص وزیر خارج و راجع بخود وزیر باشد *

تنبیه مادامیکه محکمهٔ تمیز تشکیل نیافته است هیئتی منتخب از اعضا مجلسین بعده متساوی نایب مناب محکمه تمیز خواهد شد *

اصل هفتادم تعیین تقصیر و مجازات وارده بر وزرا درموقعیکه مورد اتهام مجلس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور ادارهٔ خود دوچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط بقانون مخصوص خواهد بود *

اقتدارات محاکمات

اصل هفتاد و یکم دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع الشرایط است *

اصل هفتاد و دوم منازعات راجعه بحقوق سیاسیه مربوط بمحاکم عدلیه است مگر در مواقعیکه قانون استثنا نماید *

اصل هفتاد و سیم تعیین محاکم عرفیه منوط بحکم قانون است و کسی نمیتواند بهیچ اسم و رسم محکمه بر خلاف مقررات قانون تشکیل نماید *

اصل هفتادو چهارم هیچ محکمهٔ ممکن نیست منعقد گردد مگر بحکم قانون *

اصل هفتادو پنجم در تمام مملکت فقط یك دیوانخانهٔ تمیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود آن هم در شهر پایتخت و این دیوانخانه تمیز در هیچ محاکمه ابتداءً رسیدگی نمیکند مگر در محاکماتیکه راجع بوزرا باشد *

اصل هفتادو ششم انعقاد کلیه محاکمات علنی است مگرانکه علنی بودن آن مخل نظم یامنافی عصمت باشد در اینصورت لزوم اخفا را محکمه اعلان مینماید *

اصل هفتاد وهفتم درماده تقصیرات سیاسیه ومطبوعات چنانچه محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید باتفاق آرا جمیع اعضاء محکمه بشود *

اصل هفتادو هشتم احکام صادره از محاکم باید مدلل وموجه ومحتوی فصول قانونیه که برطبق آنها حکم صادر شده است بوده وعلناً قرائت شود *

اصل هفتادو نهم درمواد تقصیرات سیاسیه ومطبوعات هیئت منصفین درمحاکم حاضر خواهند بود *

اصل هشتادم رؤسا و اعضای محاکم عدلیه بترتیبی که قانون عدلیه معین میکند منتخب و بموجب فرمان همایونی منصوب میشوند *

اصل هشتادو یکم هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمیتوان از شغل خود موقتاً یا دائماً بدون محاکمه و ثبوت تقصیر تغییر داد مگر اینکه خودش استعفا نماید *

اصل هشتادو دویم تبدیل ماموریت حاکم محکمه عدلیه ممکن نمیشود مگر برضای خوداو

اصل هشتادو سیم تعیین شخص مدعی عموم با تصویب حاکم شرع درعهده پادشاه است

اصل هشتادو چهارم مقرری اعضای محاکم عدلیه بموجب قانون معین خواهد شد *

اصل هشتادو پنجم رؤسای محاکم عدلیه نمیتوانند قبول خدمات موظفه دولتی را بنمایند مگر اینکه آن خدمت را مجاناً برعهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد *

اصل هشتادو ششم درهر کرسی ایالتی یك محکمه استیناف برای امور عدلیه مقرر خواهد شد بترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است *

اصل هشتادو هفتم محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه درتمام مملکت تأسیس خواهد شد *

اصل هشتادو هشتم حکمیت منازعه در حدود ادارات ومشاغل دولتی بموجب مقررات قانون بمحکمه تمیز راجع است *

اصل هشتادو نهم دیوانخانه عدلیه ومحکمه ها وقتی احکام ونظامنامه عمومی وایالتی وولایتی وبلدی را مجری خواهند داشت که آنها مطابق بقانون باشند *

—﴿ در خصوص انجمنهای ایالتی و ولایتی ﴾—

اصل نودم در تمام ممالك محروسه انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب نظامنامه مخصوص مرتب میشود و قوانین اساسیه آن انجمنها از این قرار است *

اصل نودو یکم اعضای انجمنهای ایالتی و ولایتی بلا واسطه از طرف اهالی انتخاب میشوند مطابق نظامنامه انجمنهای ایالتی و ولایتی *

اصل نودو دوم انجمنهای ایالتی و ولایتی اختیار نظارت نامه دراصلاحات راجعه بمنافع عامه دارند با رعایت حدود قوانین مقرره *

اصل نودو سیم صورت خرج و دخل ایالات ولایات از هر قبیل بتوسط انجمنهای ایالتی و ولایتی طبع و نشر میشود *

-- [در خصوص مالیه] --

اصل نودو چهارم هیچ قسم مالیات بر قرار نمیشود مگر بحکم قانون *

اصل نودو پنجم مواردیرا که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود *

اصل نودو ششم میزان مالیات را همه ساله مجلس شورای ملی باکثریت تصویب و معین خواهد نمود *

اصل نودو هفتم در مواد مالیاتی هیچ تفاوت و امتیازی فیما بین افراد ملت گذارده نخواهد شد *

اصل نودو هشتم تخفیف و معافیت از مالیات منوط به قانون مخصوص است *

اصل نودو نهم غیر از مواقعیکه قانون صراحتاً مستثنی میدارد بهیچ عنوان از اهالی چیزی مطالبه نمی شود مگر باسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی *

اصل صدم هیچ مرسوم و انعامی بخزینه دولت حواله نمیشود مگر بموجب قانون *

اصل صدویکم اعضای دیوان محاسبات را مجلس شورای ملی برای مدتیکه بموجب قانون مقرر میشود تعیین خواهد نمود *

اصل صدو دوم دیوان محاسبات مامور بمعاینه و تفکیک محاسبات ادارهٔ مالیه وتفریغ حساب کلیه محاسبین خزانه است ومخصوصاً مواظب است که هیچ یك از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرر تجاوز نموده تغییر و تبدیل نپذیرند و هر وجهی در محل خود بمصرف برسد و همچنین معاینه و تفکیك محاسبه مختلفهٔ کلیهٔ ادارات دولتی را نموده اوراق سند محاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیهٔ محاسبات مملکتی را باید بانضمام ملاحظات خودتسلیم شورای ملی نماید

اصل صد وسیم ترتیب و تنظیم وادارهٔ دیوان بموجب قانون است

قشون

اصل صدو چهارم　ترتیب گرفتن قشون را قانون معین می‌نماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب بموجب قانون است

اصل صد و پنجم　مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب میشود

اصل صد و ششم　هیچ قشون نظامی خارجه بخدمت دولت قبول نمیشود ودر نقطه ازنقاط مملکت نمیتواند اقامت و یا عبور کند مگر بموجب قانون

اصل صدو هفتم　حقوق و مناصب و شؤنات اهل نظام سلب نمی شود مگر بموجب قانون

سواد دستخط مبارك همایونی

(بسمه تبارك و تعالی)

متمم نظامنامه اساسی ملاحظه شد تماماً صحیح است و شخص همایون ما انشأ الله حافظ وناظر کلیه آن خواهیم بود اعقاب و اولاد ما هم انشأ الله مقوی این اصول و اساس مقدس خواهندبود

۲۹ شعبان قوی ئیل ۱۳۲۵ در قصر سلطنتی طهران

مجلس شورای ملی ایران
مورخه شهر ۱۳۲
نمره

بسم الله الرحمن الرحیم

اصولی که برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذی القعدة الحرام یکهزار و سیصد و بیست و چهار بصحه مرحوم مغفور شاهنشاه سعید مظفرالدین شاه قاجار نورالله مضجعه موشح شده اضافه میشود از قرار ذیل است

کلیات

اصل اول مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد

اصل دوم مجلس مقدس شورای ملی که بتوجه و تأیید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلد الله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه کثرالله امثالهم و عامه ملت ایران تأسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیرالانام صلی الله علیه و آله و سلم

نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهدهٔ علمای اعلام ادام الله برکات وجودهم بوده و هست لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار هیئتی که کمتر از پنج نفر نباشد از مجتهدین و فقهای متدینین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند باین طریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسامی بیست نفر از علما که دارای صفات مذکوره باشند معرفی بمجلس شورای ملی بنمایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر بمقتضای عصر اعضای مجلس شورای ملی بالاتفاق یا بحکم قرعه تعیین نموده بسمت عضویت بشناسند تا موادی که در مجلسین عنوان میشود بدقت مذاکره و غوررسی نموده هریک از آن مواد معنونه که مخالفت با قواعد مقدسهٔ اسلام داشته باشد طرح و رد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رأی این هیئت علماء در این باب مطاع و متبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت حجة عصر عجل الله فرجه تغییرپذیر نخواهد بود

اصل سیم حدود مملکت ایران و ایالات و ولایات و بلوکات آن تغییرپذیر نیست مگر بموجب قانون

اصل چهارم پای تخت ایران طهران است

اصل پنجم الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیر و خورشید است

اصل ششم جان و مال اتباع خارجه مقیمین خاک ایران مأمون و محفوظ است مگر در مواردی که قوانین مملکتی استثنا میکند

اصل هفتم اساس مشروطیت جزءاً و کلاً تعطیل بردار نیست

حقوق ملت ایران

مجلس شورای ملی ایران

مورخه شهر ۱۳۲

نمره

اصل هشتم اهالی مملکت ایران در مقابل قانون دولتی متساوی الحقوق خواهند بود

اصل نهم افراد مردم از حیث جان و مال و مسکن و شرف محفوظ و مصون از هر نوع تعرض هستند و متعرض احدی نمیتوان شد مگر بحکم و ترتیبی که قوانین مملکت معین مینماید

اصل دهم غیر از مواقع ارتکاب جنحه و جنایات و تقصیرات عمده هیچکس را نمیتوان فوراً دستگیر نمود مگر بحکم کتبی رئیس محکمهٔ عدلیه بر طبق قانون و در آنصورت نیز باید گناه مقصر فوراً یا منتهی در ظرف بیست و چهار ساعت باو اعلام و اشعار شود

اصل یازدهم هیچکس را نمیتوان از محکمه که باید درباره او حکم کند منصرف کرده مجبوراً بمحکمه دیگر رجوع دهند

اصل دوازدهم حکم و اجرای هیچ مجازاتی نمیشود مگر بموجب قانون

اصل سیزدهم منزل و خانهٔ هر کس در حفظ و امان است در هیچ مسکنی قهراً نمیتوان داخل شد مگر بحکم و ترتیبی که قانون مقرر نموده

اصل چهاردهم هیچیک از ایرانیان را نمیتوان نفی بلد یا منع از اقامت در محلی یا مجبور باقامت محل معینی نمود مگر در مواردیکه قانون تصریح میکند

اصل پانزدهم هیچ ملکی را از تصرف صاحب ملک نمیتوان بیرون کرد مگر با مجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین و تأدیهٔ

قر

قیمت عادله است

اصل شانزدهم ضبط املاک و اموال مردم بعنوان مجازات و سیاست ممنوع است مگر بحکم قانون

اصل هفدهم سلب تسلط مالکین و متصرفین از املاک و اموال متصرفه ایشان بهر عنوان که باشد ممنوع است مگر بحکم قانون

اصل هیجدهم تحصیل و تعلیم علوم و معارف و صنایع آزاد است مگر آنچه شرعاً ممنوع باشد

اصل نوزدهم تأسیس مدارس بمخارج دولتی و ملتی و تحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس و مکاتب باید در تحت ریاست عالیه و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد

اصل بیستم عامه مطبوعات غیر از کتب ضلال و مواد مضره بدین مبین آزاد و ممیزی در آنها ممنوع است ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشر دهنده یا نویسنده برطبق قانون مطبوعات مجازات میشود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند

اصل بیست و یکم انجمنها و اجتماعاتیکه مولد فتنهٔ دینی و دنیوی و مخل بنظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعین با خود اسلحه نباید داشته باشند و ترتیباتی را که قانون در اینخصوص مقرر میکند باید متابعت نمایند اجتماعات در شوارع و میدانهای عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند

مجلس شورای ملی ایران

مورخه شهر ۱۳۲

نمره

اصل بیست و دویم مراسلات پستی کلیةً محفوظ و از ضبط و کشف مصون است مگر در مواردیکه قانون استثنا میکند

اصل بیست و سیم افشا یا توقیف مخابرات تلگرافی بدون اجازهٔ صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردیکه قانون معین میکند

اصل بیست و چهارم اتباع خارجه میتوانند قبول تبعیت ایران را بنمایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلع آنها از تبعیت بموجب قانون جداگانه است

اصل بیست و پنجم تعرض بمأمورین دیوانی در تقصیرات راجعهٔ بمشاغل آنها محتاج تحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه دراینباب باید بشود

قوای مملکت

اصل بیست و ششم قوای مملکت ناشی از ملت است طریقهٔ استعمال آن قوی را قانون اساسی معین مینماید

اصل بیست و هفتم قوای مملکت به سه شعبه تجزیه میشود

اول قوهٔ مقننه که مخصوص است بوضع و تهذیب قوانین و این قوه ناشی میشود از اعلیحضرت شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هر یک از این سه منشأ حق انشاء قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است بعدم مخالفت

باقی دارد

با موازین شرعیه و تصویب مجلسین و توشیح بصحهٔ همایونی لکن وضع و تصویب قوانین راجعه بدخل و خرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است

شرح و تفسیر قوانین از وظایف مختصهٔ مجلس شورای ملی است

دویم قوهٔ قضائیه و حکمیه که عبارتست از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است بمحاکم شرعیه در شرعیات و بمحاکم عدلیه در عرفیات

سیم قوهٔ اجرائیه که مخصوص پادشاهست یعنی قوانین و احکام بتوسط وزراء و مأمورین دولت بنام نامی اعلیحضرت همایونی اجرا می‌شود بترتیبی که قانون معین میکند

اصل بیست و هشتم قوای ثلثهٔ مزبوره همیشه از یکدیگر ممتاز و منفصل خواهد بود

اصل بیست و نهم منافع مخصوصهٔ هر ایالت و ولایت و بلوک بتصویب انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب قوانین مخصوصهٔ آن مرتب و تسویه می‌شود

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی‌ام وکلای مجلس شورای ملی و مجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط از طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوکاتی که آنها را انتخاب نموده‌اند

مجلس شورای ملی ایران

مورخه   شهر   ۱۳۲

نمره

اصل سی و یکم   یک نفر نمیتواند در زمان واحد عضویت هر دو مجلس را دارا باشد

اصل سی و دویم   چنانچه یکی از وکلا در ادارات دولتی موظفاً مستخدم شود از عضویت مجلس منفصل میشود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوف باستعفای از شغل دولتی و انتخاب از طرف ملت خواهد بود

اصل سی و سیم   هر یک از مجلسین حق تحقیق و تفحص در هر امری از امور مملکتی دارند

اصل سی و چهارم   مذاکرات مجلس سنا در مدت انفصال مجلس شورای ملی بی نتیجه است

حقوق سلطنت ایران

اصل سی و پنجم   سلطنت ودیعه ایست که (بموهبت الهی) از طرف ملت بشخص پادشاه مفوض شده

اصل سی و ششم   سلطنت مشروطهٔ ایران در شخص شاهنشاهی السلطان محمد علی شاه قاجار ادام الله سلطنته و اعقاب ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود

اصل سی و هفتم   ولایت عهد در صورت تعدد اولاد به پسر اکبر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل و شاهزاده باشد میرسد و در صورتیکه برای پادشاه اولاد ذکور نباشد اکبر خاندان سلطنت با رعایت الاقرب فالاقرب برتبهٔ ولایت عهد نائل میشود و هرگاه در صورت مفروضهٔ فوق اولاد ذکوری برای پادشاه بوجود آید حقاً ولایت عهد باو خواهد رسید

اصل سی و هشتم   در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی میتواند شخصاً امور سلطنت را متصدی شود که سن او

هیجده سال بالغ باشد چنانچه باین سن نرسیده باشد با تصویب هیئت مجتمعهٔ مجلس شورای ملی و مجلس سنا نایب السلطنه برای
او انتخاب خواهد شد تا هیجده سالگی را بالغ شود

اصل سی و نهم هیچ پادشاهی بر تخت سلطنت نمی‌تواند جلوس کند مگر اینکه قبل از تاجگذاری در مجلس
شورای ملی حاضر شود با حضور اعضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیئت وزرا بقرار ذیل قسم یاد نماید
من خداوند قادر متعال را گواه گرفته بکلام الله مجید و بآنچه نزد خدا محترم است قسم یاد میکنم که تمام هم خود را مصروف
حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و محروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران را
نگهبان و بر طبق آن و قوانین مقرره سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اثنی عشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال
خداوند عز شانه را حاضر و ناظر دانسته منظوری جز سعادت و عظمت دولت و ملت ایران نداشته باشم و از خداوند مستعان
در خدمت بترقی ایران توفیق مطلبم و از ارواح طیبهٔ اولیای اسلام استمداد میکنم

اصل چهلم همین طور شخصی که بنیابت سلطنت منتخب میشود نمی‌تواند متصدی این امر شود مگر اینکه قسم مزبور فوق را
یاد نموده باشد

اصل چهل و یکم در موقع رحلت پادشاه مجلس شورای ملی و مجلس سنا لزوماً منعقد خواهد شد و انعقاد مجلسین زیاده از ده
روز بعد از فوت پادشاه نباید بتعویق بیفتد

مجلس شورای ملی ایران
مورخه شهر ۱۳۲
نمره

اصل چهل و دوم هرگاه دورهٔ وکالت وکلای هر دو یا یکی از مجلسین در زمان حیوة پادشاه منقضی شده باشد و وکلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد میشود

اصل چهل و سیم شخص پادشاه نمیتواند بدون تصویب و رضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا متصدی امور مملکت دیگری شود

اصل چهل و چهارم شخص پادشاه از مسئولیت مبری است وزراء دولت در هرگونه امور مسئول مجلسین هستند

اصل چهل و پنجم کلیهٔ قوانین و دستخطهای پادشاه در امور مملکتی وقتی اجرا میشود که بامضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول آن فرمان و دستخط همان وزیر است

اصل چهل و ششم عزل و نصب وزراء بموجب فرمان همایون پادشاه است

اصل چهل و هفتم اعطای درجات نظامی و نشان و امتیازات افتخاری با مراعات قانون مختص شخص پادشاه است

اصل چهل و هشتم انتخاب مأمورین رئیسهٔ دوائر دولتی از داخله و خارجه با تصویب وزیر مسئول از حقوق پادشاه است مگر در مواقعیکه قانون استثنا نموده باشد ولی تعیین سایر مأمورین راجع بپادشاه نیست مگر در مواردیکه قانون تصریح میکند

اصل چهل و نهم صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون اینکه هرگز اجرای

آن قوانین را تعویق یا توقیف نماید

اصل پنجاهم فرمانفرمائی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است

اصل پنجاه و یکم اعلان جنگ و عقد صلح با پادشاه است

اصل پنجاه و دوم عهدنامه‌هائی که مطابق اصل بیست و چهارم قانون اساسی مورخه چهاردهم ذی القعده یکهزار و سیصد و بیست و چهار استتار آنها لازم باشد بعد از رفع محظور همینکه منافع و امنیت مملکتی اقتضا نمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه بمجلس شورای ملی و سنا اظهار شود

اصل پنجاه و سیم فصول مخفیه هیچ عهدنامه مبطل فصول آشکار آن عهدنامه نخواهد بود

اصل پنجاه و چهارم پادشاه میتواند مجلس شورای ملی و مجلس سنا را بطور فوق العاده امر بانعقاد فرماید

اصل پنجاه و پنجم ضرب سکه با موافقت قانون بنام پادشاه است

اصل پنجاه و ششم مخارج و مصارف دستگاه سلطنتی باید قانوناً معین باشد

اصل پنجاه و هفتم اختیارات و اقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضره تصریح شده

راجع بوزراء

اصل پنجاه و هشتم هیچکس نمیتواند بمقام وزارت برسد مگر آنکه مسلمان و ایرانی الاصل و تبعه ایران باشد

اصل پنجاه و نهم شاهزادگان طبقهٔ اولی یعنی پسر و برادر و عموی پادشاه عصر نمی‌توانند بوزارت منتخب شوند

اصل شصتم وزرا مسئول مجلسین هستند و در هر مورد که از طرف یکی از مجلسین احضار شوند باید حاضر گردند و نسبت باموریکه محول بآنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند

اصل شصت و یکم وزرا علاوه بر اینکه بتنهائی مسئول مشاغل مختصهٔ وزارت خود هستند بهیئت اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجلسین مسئول و ضامن اعمال یکدیگرند

اصل شصت و دویم عدهٔ وزرا را برحسب اقتضا قانون معین خواهد کرد

اصل شصت و سیم لقب وزارت افتخاری بکلی موقوف است

اصل شصت و چهارم وزرا نمی‌توانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسئولیت از خودشان بنمایند

اصل شصت و پنجم مجلس شورای ملی یا سنا می‌توانند وزرا را در تحت مؤاخذه و محاکمه درآورند

اصل شصت و ششم مسئولیت وزرا و سیاستی را که راجع بآنها می‌شود قانون معین خواهد نمود

اصل شصت و هفتم در صورتیکه مجلس شورای ملی یا مجلس سنا باکثریت تامه عدم رضایت خود را از هیئت وزرا یا وزیری اظهار نمایند آن هیئت یا آن وزیر از مقام وزارت منعزل میشود

اصل شصت و هشتم وزرا موظفاً نمی‌توانند خدمت دیگر غیر از شغل خودشان بعهده گیرند

اصل شصت و نهم مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تقصیر وزرا را در محضر دیوانخانهٔ تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبوره با حضور تمام اعضا مجالس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگر وقتی که بموجب قانون اتهام و اقامهٔ دعوی از دائرهٔ ادارات دولتی مرجوعه بشخص وزیر خارج و راجع بخود وزیر باشد

تنبیه مادامیکه محکمهٔ تمیز تشکیل نیافته است هیئتی منتخب از اعضا مجلسین بعدهٔ مساوی نایب مناب محکمهٔ تمیز خواهد شد

اصل هفتادم تعیین تقصیر و مجازات وارده بر وزرا در موقعیکه مورد اتهام مجلس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور ادارهٔ خود دوچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط بقانون مخصوص خواهد بود

اقتدارات محاکمات

اصل هفتاد و یکم دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع الشرایط است

اصل هفتاد و دوم منازعات راجعه بحقوق سیاسیه مربوط بمحاکم عدلیه است مگر در مواقعیکه قانون استثنا نماید

اصل هفتاد و سیم تعیین محاکم عرفیه منوط بحکم قانون است و کسی نمیتواند بهیچ اسم و رسم محکمه برخلاف مقررات قانون تشکیل نماید

اصل هفتاد و چهارم هیچ محکمه ممکن نیست منعقد گردد مگر بحکم قانون

اصل هفتاد و پنجم در تمام مملکت فقط یک دیوانخانهٔ تمیز برای امور عرفیه دائر خواهد بود آن هم در شهر پای تخت و این دیوانخانهٔ تمیز در هیچ محاکمه ابتدائاً رسیدگی نمیکند مگر در محاکماتی که راجع بوزرا باشد

اصل هفتاد و ششم انعقاد کلیهٔ محاکمات علنی است مگر آنکه علنی بودن آن مخل نظم یا منافی عصمت باشد در اینصورت لزوم اخفا را محکمه اعلام مینماید

اصل هفتاد و هفتم در مادهٔ تقصیرات سیاسیه و مطبوعات چنانچه محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید باتفاق آراء جمیع اعضاء محکمه بشود

اصل هفتاد و هشتم احکام صادره از محاکم باید مدلل و موجه و محتوی فصول قانونیه که بر طبق آنها حکم صادر شده است بوده و علناً قرائت شود

اصل هفتاد و نهم در مواد تقصیرات سیاسیه و مطبوعات هیئت منصفین در محاکم حاضر خواهند بود

اصل هشتادم رؤسا و اعضای محاکم عدلیه بترتیبی که قانون عدلیه معین میکند منتخب و بموجب فرمان همایونی منصوب میشوند

اصل هشتاد و یکم هیچ حاکم محکمهٔ عدلیه را نمیتوان از شغل خود موقتاً یا دائماً بدون محاکمه و ثبوت تقصیر تغییر داد مگر اینکه خودش استعفا نماید

اصل هشتاد و دوم تبدیل مأموریت حاکم محکمهٔ عدلیه ممکن نمیشود مگر برضای خود او

اصل هشتاد و سیم تعیین شخص مدعی عموم با تصویب حاکم شرع در عهدهٔ پادشاه است

اصل هشتاد و چهارم مقرری اعضای محاکم عدلیه بموجب قانون معین خواهد شد

اصل هشتاد و پنجم رؤسای محاکم عدلیه نمی توانند قبول خدمات موظفهٔ دولتی را بنمایند مگر اینکه آن خدمت را مجاناً بر عهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد

اصل هشتاد و ششم در هر کرسی ایالتی یک محکمهٔ استیناف برای امور عدلیه مقرر خواهد شد بترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است

اصل هشتاد و هفتم محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه در تمام مملکت تأسیس خواهد شد

اصل هشتاد و هشتم حکمیت منازعه در حدود ادارات و مشاغل دولتی بموجب مقررات قانون بمحکمهٔ تمیز راجع است

اصل هشتاد و نهم دیوانخانهٔ عدلیه و محکمه‌ها وقتی احکام و نظامنامه‌های عمومی و ایالتی و ولایتی و بلدی را مجری خواهند داشت که آنها مطابق با قانون باشند

در خصوص انجمنهای ایالتی و ولایتی

اصل نودم در تمام ممالک محروسه انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب نظامنامهٔ مخصوص مرتب میشود و قوانین اساسیهٔ آن انجمنها از این قرار است

اصل نود و یکم اعضای انجمنهای ایالتی و ولایتی بلاواسطه از طرف اهالی انتخاب میشوند مطابق نظامنامهٔ انجمنهای ایالتی و ولایتی

اصل نود و دوم انجمنهای ایالتی و ولایتی اختیار نظارت تامه در اصلاحات راجعه بمنافع عامه دارند با رعایت حدود قوانین مقرره

اصل نود و سیم صورت خرج و دخل ایالات و ولایات از هر قبیل توسط انجمنهای ایالتی و ولایتی طبع و نشر میشود

در خصوص مالیه

اصل نود و چهارم هیچ قسم مالیات برقرار نمیشود مگر بحکم قانون

اصل نود و پنجم مواردی را که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود

اصل نود و ششم میزان مالیات را همه ساله مجلس شورای ملی باکثریت تصویب و معین خواهد نمود

اصل نود و هفتم در مواد مالیاتی هیچ تفاوت و امتیازی فیمابین افراد ملت گذارده نخواهد شد

اصل نود و هشتم تخفیف و معافیت از مالیات منوط بقانون مخصوص است

اصل نود و نهم غیر از مواقعی که قانون صراحةً مستثنی میدارد بهیچ عنوان از اهالی چیزی مطالبه نمیشود مگر باسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی

اصل صدم هیچ مرسوم و انعامی بخزانهٔ دولت حواله نمیشود مگر بموجب قانون

اصل صد و یکم اعضای دیوان محاسبات را مجلس شورای ملی برای مدتیکه بموجب قانون مقرر میشود تعیین خواهد نمود

اصل صد و دوم دیوان محاسبات مأمور بمعاینه و تفکیک محاسبات ادارهٔ مالیه و تفریغ حساب کلیهٔ محاسبین خزانه است و مخصوصاً مواظب است که هیچ یک از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرر تجاوز ننموده تغییر و تبدیل نپذیرد و هر وجهی در محل خود بمصرف برسد و همچنین معاینه و تفکیک محاسبهٔ مختلفهٔ کلیهٔ ادارات دولتی را نموده اوراق سند خرج محاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیهٔ محاسبات مملکتی را باید با انضمام ملاحظات خود تسلیم مجلس شورای ملی نماید

اصل صد و سیم ترتیب و تنظیم ادارهٔ این دیوان بموجب قانون است

قشون

اصل صد و چهارم ترتیب گرفتن قشون را قانون معین مینماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب بموجب قانون است

اصل صد و پنجم مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب میشود

اصل صد و ششم هیچ قشون نظامی خارجه بخدمت دولت قبول نمیشود و در نقطهٔ از نقاط مملکت نمیتواند اقامت و یا عبور کند مگر بموجب قانون

اصل صد و هفتم حقوق و مناصب و شئونات اهل نظام سلب نمیشود مگر بموجب قانون

متمم قانون اساسی مشروطه یکی از اسناد ارزشمندی است که در آرشیو ملی ایران نگهداری می‌شود. سندی که سال ۱۳۵۴ خریداری و سال ۱۳۹۴ از اصل آن رونمایی شد و حال در سری نخست مجموعه اسناد حقوقی منتشر می‌شود.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران